

Elina Soinio

Kuvaus asiakkaan kuntoutumista edistävästä kuntoutusalan ammattilaisen osaamisesta

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Toimintaterapeutti YAMK

Kuntoutuksen tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

1.9.2018

<p>Tekijä Otsikko</p> <p>Sivumäärä Aika</p>	<p>Elina Soinio Kuvaus asiakkaan kuntoutumista edistävästä kuntoutusalan ammattilaisen osaamisesta 52 sivua + 7 liitettä 1.9.2018</p>
Tutkinto	Toimintaterapeutti YAMK
Tutkinto-ohjelma	Kuntoutuksen tutkinto-ohjelma
Ohjaajat	<p>yliopettaja Pekka Paalasmaa yliopettaja Elisa Mäkinen</p>
<p>Tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoituksena oli kuvata, mitä osaamista kuntoutusalan ammattikorkeakoulutuksen tulee tuottaa asiakkaan kuntoutumisen edistämiseksi. Kehittämistyö toteutettiin osana Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaa OsKu eli Osaamista kuntoutukseen -hanketta.</p> <p>Tutkimuksellinen lähestymistapa kehittämistyöhön oli laadullinen tutkimus. Aineiston kerääminen tapahtui kolmessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa hyödynnettiin kuntoutuksen ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opiskelijoiden oppimistehtäviä valmiina aineistona. Toisen vaiheen aineiston keruu toteutui kuntoutusallalla työskenteleville esimiehille pidetyssä ryhmähaastattelussa. Kolmannessa vaiheessa aineisto kerättiin kuntoutusalan lehtoreille pidetyssä työpajassa. Aineistot analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalysilla. Tulosten pohjalta tuotoksena syntyi kuvaus ammattikorkeakoulutuksessa tuotettavasta asiakkaan kuntoutumista edistävästä kuntoutusalan ammattilaisen osaamisesta.</p> <p>Kehittämistyön tulosten perusteella keskeistä asiakkaan kuntoutumista edistävää osaamista on yhteistoiminta asiakkaan kanssa ja vuorovaikutusosaaminen sekä asiakaslähtöinen osaaminen ja asiakasymmärrysosaaminen. Lisäksi kuntoutusalan ammattilainen tarvitsee ympäristöosaamista (mukaan lukien fyysinen ja sosiaalinen ympäristö), teknologia- ja apuvälineosaamista, kuntoutus-, vakuutus- ja palvelujärjestelmäosaamista, tutkimus- ja kehittämisosaamista, monialaista ja moniammatillista osaamista, kuntoutusalan yhteistä teoriaosaamista, oman ammatin substanssiosaamista, oman ammattitaidon kehittämisosaamista, ohjausosaamista, viestintäosaamista, vaikuttavuus- ja arviointiosaamista sekä eettis-moraalista osaamista ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta päätöksenteossa. Asiakkaan kuntoutumista edistävän osaamisen lähtökohtana ovat asiakkaan tarpeet ja nämä määrittävät sen, minkälaista edellä mainittua osaamista ammattilainen tarvitsee. Tällä tavoin asiakkaan kuntoutumista edistävä osaaminen rakentuu kahden tai useamman osaamisalueen rajapinnalla.</p> <p>Tutkimuksellisen kehittämistyö on tuottanut tietoa siitä, minkälaista on asiakkaan kuntoutumista edistävä osaaminen. Tuloksia voidaan hyödyntää OsKu -hankkeessa pohjana selvitystyölle, miten kuntoutusalan koulutusta voidaan kehittää asiakkaan kuntoutumisen edistämiseksi sekä pohjana toimintamallien uudistamiselle.</p>	
Avainsanat	kuntoutusosaaminen, kuntoutusalan ammattilainen, kuntoutusalan ammattikorkeakoulutus

Author Title Number of Pages Date	Elina Soinio Description of Competence of a Rehabilitation Professional Promoting Client's Rehabilitation 52 pages + 7 appendices September 2018
Degree	Master of Health Care
Degree Programme	Rehabilitation
Instructors	Pekka Paalasmaa, Principal Lecturer Elisa Mäkinen, Principal Lecturer
<p>The purpose of this research-oriented development project was to describe what competence must be produced by the rehabilitation education provided in universities of applied sciences to promote the rehabilitation of clients. The development work was implemented as part of the OsKu project for the development of rehabilitation training funded by the Ministry of Education and Culture.</p> <p>The qualitative research method was applied in this development work. Data collection was implemented in three phases. In the first phase, learning assignments by the students of a Master's degree programme in rehabilitation were utilised as a complete set of data. In the second phase, data were collected at a group interview conducted with supervisors employed in the rehabilitation sector. In the third phase, data collection took place in a workshop held for lecturers in rehabilitation. The obtained data were analysed using data-driven content analysis. As a result, a description was created of the competence of rehabilitation professionals promoting the client's rehabilitation produced in the education provided in universities of applied sciences.</p> <p>Based on the results, competence essential to promoting a client's rehabilitation includes collaboration with the client, interpersonal skills, and customer-oriented competence and abilities in understanding clients. Rehabilitation professionals also require competence in the environment, including the physical and social environment, technology and special aids, the rehabilitation, insurance and service systems, research and development as well as multidisciplinary and inter-professional competence, theoretical knowledge applying to the entire rehabilitation sector, substance knowledge in their profession, and competence in developing personal proficiency, providing guidance, communicating, effectiveness and assessment, and ethical-moral competence and social fairness in decision-making. The competence promoting a client's rehabilitation is founded on the client's needs, which also determine which of the aforementioned competence is required from the professional. Therefore, the competence promoting a client's rehabilitation is constructed at the interface of two or several competence areas.</p> <p>This research-oriented development work produced knowledge of the content of competence promoting a client's rehabilitation. The results can be utilised in the OsKu project as a basis for investigating how the education and training in the rehabilitation sector can be developed to promote the rehabilitation of clients as well as a starting point for renewing operating models.</p>	
Keywords	competence in rehabilitation, rehabilitation professional, rehabilitation education in universities of applied sciences

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Kuntoutusajattelun muutos edellyttää kuntoutusalan ammattilaiselta uudenlaista osaamista	3
2.1	Kuntoutuksesta kuntoutumiseen	3
2.2	Potilaasta kuntoutujaksi ja asiakkaaksi	4
3	Kuntoutumista edistävä osaaminen	7
3.1	Osaaminen kuntoutusalalla	7
3.2	Kuntoutusosaaminen ammattikorkeakoulutuksessa	10
3.3	Sosiaali- ja terveydenhuollon osaamistarpeet työelämän muutoksessa	11
4	Toimintaympäristön kuvaus	13
5	Tavoite ja tarkoitus	15
6	Menetelmälliset ratkaisut	16
6.1	Tutkimuksellinen lähestymistapa	16
6.2	Tutkimuksellisen kehittämistyön eteneminen	16
6.3	Tiedontuottajien valinta ja kuvaus	17
6.4	Aineiston kerääminen	18
6.5	Aineiston analysointi	20
7	Asiakkaan kuntoutumista edistävä kuntoutusosaaminen	22
7.1	Kuntoutusajattelun muutoksen merkitys kuntoutustoiminnassa asiakkaan kuntoutumisen kannalta	22
7.2	Tulevaisuuden työelämässä tarvittava asiakkaan kuntoutumista edistävä kuntoutusosaaminen	25
7.3	Työelämän kuntoutusosaamisen vaatimuksiin vastaava kuntoutusalan ammattilaisten kuntoutusosaaminen	29
8	Kuvaus ammattikorkeakoulutuksessa tuotettavasta asiakkaan kuntoutumista edistävästä kuntoutusalan ammattilaisen osaamisesta	34
9	Pohdinta	38
	Lähteet	49
	Liitteet	
	Liite 1.–3. Tutkimushenkilötiedote kuntoutusalan ammattilaisille, esimiehille ja lehtoreille	

Liite 4.–5. Suostumusasiakirja kuntoutusalan ammattilaisille, esimiehille ja lehtoreille

Liite 6. Täsmäryhmähaastattelun runko

Liite 7. Näyte sisällönanalyysistä

1 Johdanto

Työelämän muutos sekä kuntoutusajattelun muutos haastavat kuntoutusalan ammattilaisia ja kouluttajia rakentamaan kuntoutusosaamista yhdessä. Tulevaisuuden työelämässä tarvitaan osaamista, jonka avulla voidaan kehittää kuntoutuksen hyviä nykykäytäntöjä edelleen sekä tuottaa uusia ja toimivia kuntoutuskäytäntöjä. Uuden kuntoutuskäytännön mukaisesti asiakkaan eli kuntoutuspalveluita käyttävän henkilön asema asiantuntijana vahvistuu. Keskiössä ovat asiakkaan tarpeet sekä hänelle mielekäs tekeminen omassa toimintaympäristössä. Asiakkaan ja ammattilaisen osaamista olisi kyettävä suhteuttamaan toisiinsa ja yhdistettävä osaamista verkostomaiseksi toiminnaksi, jossa organisaatio- ja ammattirajat hälvenevät. (Sipari & Mäkinen 2012: 11.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen onnistumiseen vaikuttaa henkilökunnan ammattitaito ja osaaminen. Tämän vuoksi Opetus- ja kulttuuriministeriö on käynnistänyt sekä sosiaali- ja terveysalan koulutuksen kehittämisen, että soteosaamisen kehittämisprosessin. Sote-uudistus tuo mukanaan muutoksia, joiden myötä palvelut muuttuvat. Integraatio eli sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen siirtyminen maakunnan vastuulle, asiakaslähtöiset palvelut ja valinnanvapaus eli asiakkaan vapaampi mahdollisuus valita sosiaali- ja terveystyöpalveluiden tuottaja johtavat siihen, että työnjako ja osaamistarpeet muuttuvat. Henkilöstön ammattitaito ja osaaminen takaavat sotejärjestelmän laadun ja vaikuttavuuden. Koulutusjärjestelmän on varmistettava sosiaali- ja terveydenhuoltoalan ammattilaisten korkeatasoinen osaaminen ja mahdollisuus ammatilliseen kehittymiseen. Uudistusten keskellä on myös huolehdittava siitä, ettei osaamisvajeita pääse kehittymään. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017a.)

Kuntoutumisprosessi voi jäädä irralliseksi muista sosiaali- ja terveydenhuollon prosesseista. Toimiva kuntoutumisen prosessi perustuu oikea-aikaiseen kuntoutustarpeen tunnistamiseen, tarvittavien asiakaslähtöisten toimenpiteiden käynnistämiseen sekä katkeamattomaan kuntoutumisen prosessiin asiakkaan siirtyessä organisaatiosta toiseen tai omaan arkiympäristöönsä. Tällainen saumaton prosessi edellyttää, että kaikki asiakkaan kanssa työskentelevät ammattilaiset ovat omaksuneet kuntouttavan työotteen, joka alkaa jo hoito- ja kuntoutusprosessin alusta päivystyspoliklinikalta. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen kannalta on tärkeää, että eri toimijoilla on riittävästi osaamista koskien kuntoutuksen sisällön suunnittelua ja toteutusta. Uhkana on järjestelmä, joka

rajaa kuntoutuksen ostettaviin toimenpiteisiin. Tällainen toimintatapa ei mahdollista kuntoutumista tukevaa prosessia. (Autti-Rämö & Salminen 2016: 16.)

Pääministeri Sipilän hallituksen strategiseen ohjelmaan kuuluu osaamisen ja koulutuksen kehittäminen. Ohjelman tavoitteena on, että Suomi kuuluu koulutuksen, osaamisen ja modernin oppimisen kärkimaihin. Yksi hallitusohjelman kärkihankkeista on korkeakoulujen ja elinkeinoelämän yhteistyön vahvistaminen innovaatioiden kaupallistamiseksi. Tämän kärkihankkeen tavoitteisiin kuuluu mm. korkeakoulujen työnjaon selkeyttäminen sekä yhteistyön lisääminen. Tarkoituksena on koota osaaminen kansainvälisesti kilpailukykyisiksi keskittymiksi. Alakohtaisia vahvoja osaamiskeskittymiä tuetaan rahoituksella. (Valtioneuvoston kanslia 2015: 17–18.) Jyväskylän ammattikorkeakoulu ja Metropolia Ammattikorkeakoulu käynnistivät OsKu eli Osaamista kuntoutukseen -hankkeen kuuluvan kuntoutusalan osaamiskeskittymän vuoden 2017 alussa. Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman osaamiskeskittymän tarkoituksena on uudistaa alan koulutusta. (Metropolia Ammattikorkeakoulu 2017a.) Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksia tullaan hyödyntämään OsKu -hankkeessa.

Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoituksena on kuvata, mitä osaamista kuntoutusalan ammattikorkeakoulutuksen tulee tuottaa asiakkaan kuntoutumisen edistämiseksi. Tuotoksena saadaan kuvaus ammattikorkeakoulutuksessa tuotettavasta asiakkaan kuntoutumista edistävästä kuntoutusalan ammattilaisen osaamisesta.

2 Kuntoutusajattelun muutos edellyttää kuntoutusalan ammattilaiselta uudenlaista osaamista

2.1 Kuntoutuksesta kuntoutumiseen

Järvikosken (2013) mukaan tavat määritellä kuntoutusta ovat muuttuneet ja monipuolistuneet, mutta kuntoutuksen ydin on pysynyt pitkälti samana. Toisen maailmansodan yhteydessä syntynyt työvoimapula johti nykymuotoisen monialaisen kuntoutustoiminnan kehittymiseen. Alusta asti kuntoutuksen tavoitteet ovat liittyneet fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn edistämiseen, ja toisaalta työhön palaamisen tukemiseen sekä työkyvyn kohentamiseen. Tavoitteet ovat edelleen ajankohtaisia suomalaisessa kuntoutuksessa. (Järvikoski 2013: 7–11.)

Kuntoutuksen uudistamiskomitean (2017) tehtävänä oli laatia ehdotus uudistetuksi kuntoutusjärjestelmäksi. Tavoitteeksi asetettiin yhdenvertainen, kustannustehokas ja ohjattava järjestelmä, joka vahvistaa asiakkaan pärjäämistä arjen toimintaympäristöissä. (Kuntoutuksen uudistamiskomitea 2017: 1.) Komitean ehdotus kuvastaa kuntoutusajattelun muutosta, sillä tavoitteena on, että järjestelmässä kuntoutus suunnitellaan yhdessä asiakkaan kanssa ja sillä pyritään vahvistamaan asiakkaan kykyä kantaa vastuuta toimintakyvynsä edistämisestä ja ylläpitämisestä. Kuntoutuksen painopisteen on tarkoitus siirtyä laitoksista ihmisten arjessa tapahtuvaksi toiminnaksi. (ks. Kuntoutuksen uudistamiskomitea 2017: 10.)

Kuntoutustoiminnan moninaisuuden vuoksi voi olla vaikea erotella, mikä on kuntoutusta ja mikä ei. Kuntoutukselle on ominaista, että sillä on muita yhteiskunnan toimintamuotoja täydentävä rooli. Kuntoutustarpeet muuttuvat jatkuvasti, tähän vaikuttavat mm. yhteiskunnallinen tilanne ja väestörakenteen muutos. Perinteinen nelijako jakaa kuntoutuksen edelleen lääkinnälliseen, sosiaaliseen, ammatilliseen ja kasvatukselliseen kuntoutukseen, mutta käytännössä asiantuntijoiden ammattialat eivät rajaa kuntoutusta. Yleisesti ajatellaan, että hyvä kuntoutus on lähes aina toteutukseltaan monialaista. (Kuntoutuksen uudistamiskomitea 2017: 11.)

Kuntoutumisesta puhuttaessa on huomioitava, että kuntoutustoimenpiteitä voidaan toteuttaa ilman kuntoutumista, mikäli yksilö ei koe toimenpiteitä omia tavoitteitaan tukeviksi

tai ei itse osallistu aktiivisesti kuntoutustoimenpiteisiin. Toisaalta yksilön oman aktiivisuuden ja ympäristön tuen avulla kuntoutumista voi tapahtua ilman kuntoutustoimenpiteitä. Kuntoutuminen voidaan määritellä toiminnaksi, jossa kuntoutuja määrittelee itselleen tärkeät ja realistiset tavoitteet, joihin pääsemiseksi tarvittavat toimenpiteet mietitään yhteistyössä asiantuntijoiden kanssa ja toteutetaan mahdollisimman pitkälle itsenäisesti tai lähiympäristön tuella. Kuntoutumisprosessissa interventioden kohteena on kuntoutujan lisäksi hänen elinympäristönsä sekä siihen kuuluvat henkilöt. Olennaista on myös ymmärrys siitä, että toimintakyvyn muutokseen tarvitaan muutos yksilön ja ympäristön välisessä vuorovaikutussuhteessa. (Autti-Rämö & Salminen 2016: 14–15.)

2.2 Potilaasta kuntoutujaksi ja asiakkaaksi

Käynnissä olevan kuntoutuksen paradigman muutoksen eli kuntoutusajattelun muutoksen juuret ulottuvat 1970-luvun lopulle, kun kansainvälisen vammaisliikkeen piirissä kuntoutuksen silloiset toimintatavat kyseenalaistettiin. Vajavuuskeskeisen ja asiantuntijapainotteisen ajattelutavan sijaan kuntoutuksen vaihtoehtoiseksi toimintamalliksi asetettiin vammaisten ihmisten omista tarpeista ja tavoitteista nouseva toimintamalli, itsenäisen elämisen paradigma. (Järvikoski 2013: 12.) Kuntoutusajattelun muutos on edennyt vajavuusparadigmasta kohti valtaistavaa (empowerment) tai ekologista toimintamallia. Valtaistavan tai ekologisen toimintamallin mukaan asiakkaan rooli muuttuu intervention kohteesta tai potilaasta kohti kuntoutujaa, joka osallistuu aktiivisesti oman kuntoutusprosessinsa suunnitteluun ja toteutukseen. (Järvikoski 2013: 9, 74–75.)

Vuosikymmenten kuluessa kuntoutumista koskevat käsitykset ovat siis muuttuneet ja korjaavista ja lääketieteellisesti painottuneista toimenpiteistä on siirrytty kohti toimintamallia, joka korostaa kuntoutujan omia tavoitteita, hyvinvointia ja yhteiskuntaan osallistumista. Myös käsitykset kuntoutustoimenpiteistä ovat monipuolistuneet. Monialaiset ja moniammatilliset toimintaverkostot ja niissä tapahtuva yhteinen toiminta ja tiedon siirtyminen mahdollistavat yksilön kuntoutumisen. Kuntoutumisprosessin tueksi kuntoutuja tarvitsee kuntoutuksen ammattilaisia, joilla on hyvät vuorovaikutustaidot. (Autti-Rämö & Salminen 2016: 15.)

Muutos kuntoutettavasta kuntoutujaksi, jonka asema voi olla asiakas, kuluttaja tai palveluiden käyttäjä liittyy yhteiskunnassa tapahtuvaan laajempaan muutokseen koskien yksilön asemaa ja roolia. Kuntoutujalle, joka voi olla kuntoutuspalveluita käyttävä asiakas, kuuluu jo lainsäädännöllisestikin tiettyjä oikeuksia, kuten oikeus hyvään palveluun ja

kohteluun sekä oikeus kuntoutussuunnitelmaan. (Mäkinen 2014: 8–9.) Käytännössä kuntoutussuunnitelmat voivat kuitenkin jäädä tekemättä tai niitä ei noudateta. Onnistuneen kuntoutussuunnitelman laatiminen riippuu siitä, kuinka hyvin asiakas pääsee todellisuudessa osallistumaan suunnitelman laadintaan. Tämä edellyttää, että asiakasta kuunnellaan ja hänen kantansa otetaan aidosti huomioon. Aito valinnanvapaus mahdollistuu, kun päätöksenteko on vuorovaikutteista ja asiakkaalle annetaan tietoa mm. siitä minkälaisia palveluita hänellä on mahdollisuus saada. (Topo & Autti-Rämö 2016: 87.)

Onnistuneen kuntoutumisprosessin toteutuminen edellyttää asiakkaalta omaa motivaatiota ja omien kykyjen tunnistamista sekä omia voimavaroja. Lisäksi tarvitaan ympäristön muutosta tukevia mahdollisuuksia. Kuntoutuksen ammattilaisen tärkeänä tehtävänä on tunnistaa kuntoutumisen realistiset mahdollisuudet sekä järjestää näitä mahdollisuuksia edistäviä toimenpiteitä. Kuten jo aiemmin mainittiin, ammattilaiselta vaaditaan kykyä kuunnella asiakasta, niin että hänen oma näkemys ja lähtökohdat sekä yksilöllinen muutostavallisuus otetaan huomioon kuntoutumisprosessin kaikissa vaiheissa. Tilanteessa, jossa asiakkaan omat voimavarat ovat vielä heikot, ammattilaiselta vaaditaan erityistä taitavuutta soveltaa kuntouttavaa työtettä, joka mahdollistaa kuntoutumisen prosessin käynnistämisen ja ylläpitämisen. (Autti-Rämö, Mikkelsen, Lappalainen & Leino 2016: 56–57.)

Kuntoutuksen asiakkuuden muutosprosessi ammattilaisskeskeisyydestä kohti asiakkuutta, jossa asiakasta rohkaistaan aktiiviseksi toimijaksi, on hidas (Mäkinen 2014: 9). Huomionarvoista on myös se, että kuntoutujan asema asiakkaana ei ole eettisesti täysin ongelmaton. Kuntoutusasiakkaat pystyvät entistä paremmin valikoimaan käyttämiään palveluja ja neuvottelemaan ammattilaisten kanssa kuntoutuksen toteuttamisesta. Ajaako tämänkaltainen kehitys eriarvoiseen asemaan ne asiakkaat, jotka eivät kykene tähän? (Mäkinen 2014: 10.) Myös asiakkaan vastuu omasta kuntoutumisestaan vaatii eettistä pohdintaa. Asiakas on varsinainen toimija kuntoutumisprosessissaan ja hänellä on velvollisuus antaa ammattilaiselle todenmukaista tietoa tilanteestaan sekä arvostaa ammattilaisen osaamista. Vaikka on myös asiakkaan vastuulla tehdä töitä kohtia asettamaan päämääriä, on hän useimmiten tavanomaista heikommassa tilanteessa. On siis tarkasti arvioitava, missä määrin asiakasta voidaan vaatia kantamaan vastuuta omasta tilanteestaan. (Topo & Autti-Rämö 2016: 88.) Asiakkaan rooli aktiivisena toimijana ja vastuunkantajana vaatii asiakkaalta valtavasti, eikä tämä ole aina yksilön voimavaroista riippuen mahdollistakaan. Kuntoutujan uusi asema asiakkaana haastaa siis ammattilaiset tarkastelemaan toimintaansa. Tarvitaan ymmärrystä kuntoutujan roolista asiakkaana

sekä eettisten kysymysten pohdintaa. Kuntoutuksessa asiakkaan asemaan liittyvät eettiset kysymykset ovat myös yhteiskunnallisia (ks. Mäkinen 2014: 10). Asiakkaan aktiivinen rooli ja siihen liittyvät kysymykset sekä muut kuntoutusajattelun muutoksen tuomat vaikutukset, kuten monialaisen ja asiakkaan arjessa tapahtuvan kuntoutustoiminnan painottuminen, edellyttävät ammattilaiselta uudenlaista osaamista. Toimintamalleja ja käytäntöjä on jatkuvasti tarkasteltava, kehitettävä ja arvioitava.

3 Kuntoutumista edistävä osaaminen

3.1 Osaaminen kuntoutusalalla

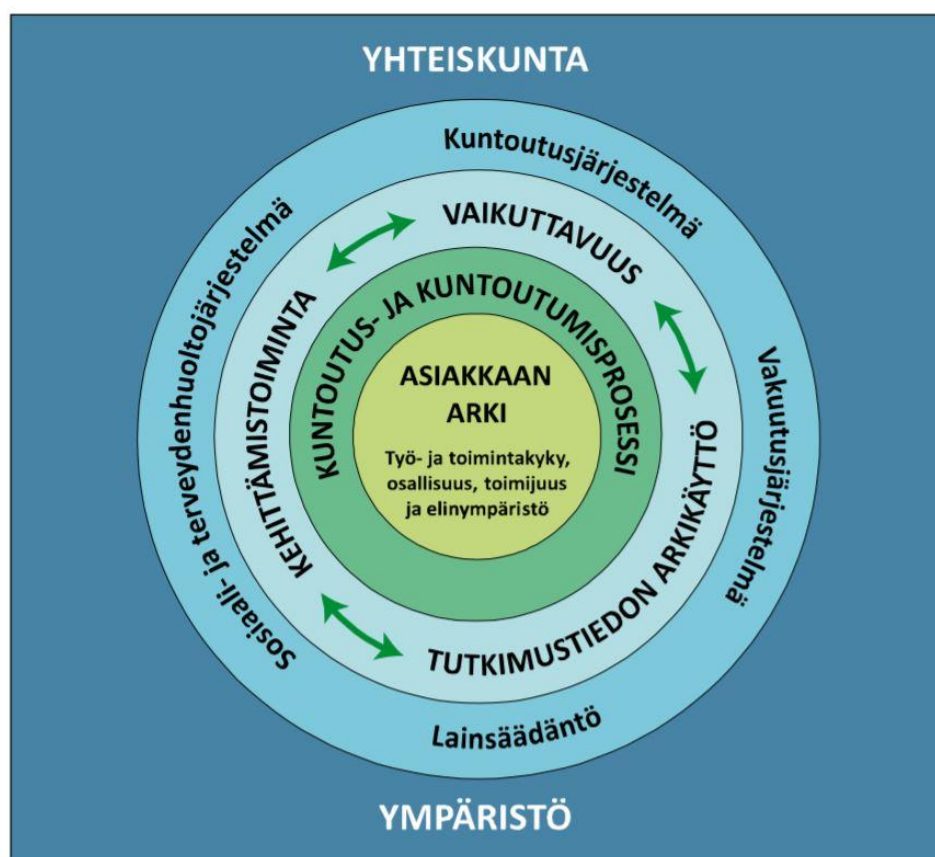
Hanhisen (2010) väitöstutkimus lähestyy työelämäosaamisen ilmiötä työelämäosaamisen teoreettisen mallin kautta. Työelämäosaamisen malli jäsentyy keskeisten käsitteiden kautta, joita ovat kvalifikaatiot, kompetenssi ja ammattitaito. (Hanhinen 2010: 8.) Kvalifikaatioilla tarkoitetaan yleisemmin niitä vaatimuksia, joita tiettyyn työhön tai ammattiin edellytetään eli suoritus-, pätevyys- tai ammattitaitovaatimuksia (Hanhinen 2010: 82). Kvalifikaatioita voidaan luokitella eri tavoin. Hanhinen (2010) esittelee Olluksen ym. (1990) kuvaaman perinteisen jaon suomalaisessa kvalifikaatiotutkimuksessa, tässä jaksossa kvalifikaatiot luokitellaan: 1) tuotannollisiin, 2) normatiivisiin ja 3) innovatiivisiin eli kehittäviin kvalifikaatioihin. (Hanhinen 2010: 84.) Tuotannollisiin kvalifikaatioihin kuuluvat työn tekemisen taidot ja tuotannolliseen toimintaan liittyvät tiedot eli tekniset perusvalmiudet, joiden avulla työntekijä pystyy hoitamaan sisällöllisesti omaa tehtäväänsä. Normatiivisiin kvalifikaatioihin kuuluvat mukautumis-, motivaatio- ja sosiokulttuuriset kvalifikaatiot kuten työntekijän henkilökohtaiset ominaisuudet, esimerkiksi motivoituneisuus, sekä vuorovaikutustaidot. Kehittäviin kvalifikaatioihin kuuluu itsensä johtaminen ja työprosessin kehittäminen, kuten luovuus ongelmanratkaisutilanteissa. (Hanhinen 2010: 86; Viitala 2005: 116–118.)

Kompetenssi voidaan perinteisen tavan mukaan ymmärtää kykynä suoriutua työtehtävistä tai yksilön ominaisuuksina eli tietoina, taitoina tai asenteina (Hanhinen 2010: 53; Ruohotie 2002: 109). Määriteltäessä kompetenssi yksilön ominaisuuksien mukaan voidaan korostaa joko yksilön formaalia eli muodollista pätevyyttä tai yksilön todellista eli potentiaalista pätevyyttä. Formaali pätevyydellä tarkoitetaan esimerkiksi tutkimusvaatimusten tuomaa pätevyyttä. Potentiaalisessa pätevyydessä taas huomioidaan kapasiteetti, jolla yksilöllisesti suoriudutaan työn tuomista tehtävistä ja haasteista. (Ruohotie 2002: 109.) Vaihtoehtoisesti kompetenssi voidaan ymmärtää sekä kykynä suoriutua työtehtävistä että yksilön ominaisuuksina (Hanhinen 2010: 53). Kompetenssin suhde koulutukseen voidaan Hanhisen (2010) mukaan Heikkistä (1993) mukaillen nähdä niin, että kompetenssi on koulutuksen antama oikeutus tiettyyn ammattiin (Hanhinen 2010: 73). Hanhisen kompetenssikäsitteen käsitekartassa kuvataan kirjallisuuden pohjalta kompetenssin osatekijöiksi 1) affektiiviset valmiudet (temperamentti ja tunne), 2) konatiiviset

valmiudet (motivaatio ja tahto) ja 3) kognitiiviset kyvyt (proseduraalinen tieto, älykyys ja deklaraatiivinen tieto) (Hanhinen 2010: 76).

Ammattitaito voidaan ymmärtää kattokäsitteenä, joka pitää sisällään työelämästä tulevat vaatimukset eli kvalifikaatiot ja työntekijän kyvyt eli kompetenssin sekä kontekstin, jossa työtä tehdään (Hanhinen 2010: 90). Ammattitaito syntyy, kun työntekijän pätevyys ja työpaikan pätevyysvaatimukset kohtaavat työsuorituksessa (Hanhinen 2010: 95). Voidaan ajatella, että ammattitaitoinen työntekijä hallitsee työtehtävänsä niin hyvin, että suoriutuu tehtävistään itsenäisesti ja samalla kantaa vastuun sekä työsuorituksesta että tuloksista. Lisäksi ammattitaitoinen työntekijä tuottaa onnistumisia myös muuttuvissa olosuhteissa. (Viitala 2005: 113.)

Harra ym. (2016) esittävät kuntoutusalan yhteisen osaamisen lähtökohdaksi asiakkaan arjen, joka sisältää *työ- ja toimintakyvyn, osallisuuden, toimijuuden ja elinympäristön käsitteet* (ks. kuvio 1). Asiakkaan arjen ympärille rakentuvat muut kehät, jotka vaikuttavat arkeen. Asiakasta seuraavalla kehällä kuviossa on *kuntoutus- ja kuntoutumisprosessi* eli asiakkaan kokemus ja toteuttama kuntoutumisprosessi sekä kuntoutusalan ammattilaisten yksilöllinen ja/tai moniammatillinen työ kuntoutusprosessin vaiheissa. Tätä seuraa valla kehällä on *vaikuttavuus, tutkimustiedon arkikäyttö ja kehittämistoiminta*. Nuolet ko. käsitteiden välillä kuvaavat ilmiöiden vastavuoroista suhdetta toisiinsa. Kuntoutusalalla tutkitaan jatkuvasti vaikuttavuutta ja kehitetään kuntoutuskäytänteitä. Tutkimustiedon arkikäytöllä tarkoitetaan erityisesti näyttöön perustuvan tiedon soveltamista asiakkaan arjessa tapahtuvassa kuntoutusprosessissa. Uloimmalla kehällä kuvataan yhteiskunnallinen makrotaso, johon kuuluvat *sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmä, kuntoutusjärjestelmä, vakuutusjärjestelmä ja lainsäädäntö*. Uloin kehä antaa ikään kuin raamit kuntoutustoiminnalle, sillä yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset vaikuttavat monialaiseen kuntoutukseen mm. lainsäädännön ja rakenteellisten muutosten kuten sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen kautta. (Harra ym. 2016: 11–12.)

Kuvio 1. Kuntoutusalan yhteinen osaaminen (Harra ym. 2016)

Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä lähtökohtana kuntoutusalan kvalifikaatioiden ja kompetenssien selvittämiseksi on kuntoutusajattelun muutos sekä kuntoutusalan yhteinen osaaminen (ks. kuvio 1). Kuntoutusajattelun muutos haastaa kuntoutusalan koulutuksen ja työelämätoimijat kehittämään kuntoutusosaamista yhdessä. Sipari, Mäkinen & Paalasmaa (2011) kuvaavat, kuinka kuntoutusajattelun muutos voi näkyä käytännön kuntoutustyössä paradokseina. Vajavuuskeskeisestä kuntoutuksesta luopuminen on haaste ammattilaisten tietojen ja taitojen sekä ammattitaidon riittävyydelle. Myös kuntoutustoimintaan liittyvien asenteiden, käsitteiden ja arvojen ristiriitaisuus näyttää voimistuneen. Esimerkiksi asiakkaan rooli voidaan nähdä eri tavalla riippuen siitä, onko näkökulma järjestelmän vai asiakkaan. Kun puuttuu yhteinen näkemys asiakkaan roolista (potilas vs. kuntoutuja), ilmenee käytännössä ristiriitoja. Lisäksi asiakkaiden eri ympäristöjen arvot ja asenteet asettavat haasteita kuntoutustoiminnalle. Kuntoutuminen nähdään pääasiassa arjessa tapahtuvana toimintana, mutta myös sairaaloiden osastoilla tapahtuvaa kuntoutustoimintaa tarvitaan ja sillä voi olla merkittävä vaikutus asiakkaan arkeen. Organisaatioiden ja osastojenkin toiminnan on siis oltava laadukasta. (Sipari, Mäkinen & Paalasmaa 2011: 34–36.) Koulutuksen ja työelämätoimijoiden yhteistyöllä on merkittävä rooli näihin haasteisiin vastaamisessa.

3.2 Kuntoutusosaaminen ammattikorkeakoulutuksessa

Kuntoutusalan koulutuksen uudistaminen ammattikorkeakouluissa -raportti (2016) kuvaa Opetus- ja kulttuuriministeriön keväällä 2014 käynnistämää kuntoutusalan koulutusta koskevaa dialogiprosessia ja sen tuloksia vuosilta 2015–2016. Tällä hetkellä kuntoutusalan koulutusta tarjotaan 17 ammattikorkeakoulussa kahdeksana eri tutkinto-ohjelmana, jotka ovat apuvälineteknikko, fysioterapeutti, jalkaterapeutti, kuntoutuksen ohjaaja, naprapaatti, osteopaatti, toimintaterapeutti ja YAMK. (Harra ym. 2016: 3.) Raportin johtopäätöksinä esitetään kolme kokonaisuutta, joita tulisi kehittää kuntoutusalan koulutuksessa. Nämä ovat (1) kuntoutusalan koulutuksen rakenteen kehittäminen, (2) kuntoutusosaamisen vahvistaminen ja (3) kuntoutusalan kansainvälisen yhteistyön kehittäminen. (Harra ym. 2016: 15-17.)

Kuntoutusalan koulutus – Valtakunnallinen selvitys kuntoutusalan koulutuksesta ammattikorkeakouluissa 2015 on osa samaa korkeakoulujen dialogiprosessia (Holvikivi, Harra, Kiventausta & Sipari 2016: 6). Uudistuneen kuntoutusosaamisen nähdään ilmentävän kuntoutuksen suuria kehityslinjoja ja kuntoutusajattelun muutosta (Holvikivi ym. 2016: 55), mutta silti kuntoutusalan koulutustarjonnassa korostuu sairaus- ja menetelmälähtöisyys (ks. Holvikivi ym. 2016: 47). Kuntoutusalan koulutuksille yhteisiä teemoja ovat hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, toimintakyky ja palvelujen kehittäminen (Holvikivi ym. 2016: 47). Kuntoutusalan substanssiosaamisessa korostuvat hyvinvointiteknologia ja digitalisaatio sekä niin ikään toimintakyky ja moniammatillisuus (Holvikivi ym. 2016: 49).

Kuntoutusalan koulutukselle ominaista on pirstaleisuus (Holvikivi ym. 2016: 54; Harra ym. 2016: 4). Ammattikorkeakouluissa järjestettävä alan koulutus näyttäytyy hyvin moninaisena kattavuudeltaan, volyymiltaan, toteutustavoiltaan ja sisällöiltään (Holvikivi ym. 2016: 54). Kuntoutusalalla tullaan jatkossakin tarvitsemaan vaativaa ja laaja-alaista osaamista, minkä vuoksi kuntoutusalaa on vahvistettava sosiaali- ja terveystieteiden osana (Harra ym. 2016: 4).

Dialogiprosessin johtopäätöksinä todetaan tarve kuntoutusosaamisen kehittämiselle mm. sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen ja tehtävien siirtojen edellyttämällä tavalla (Harra ym. 2016: 18). Dialogiprosessin jatkamista pidetään tärkeänä, jotta kuntoutusalan koulutusta pystytään kehittämään laadukkaasti ja määrätietoisesti. Koska ammattikor-

keakouluilla on erilaisia painotuksia kuntoutusalan ydinsisällöissä, on yhteisen näkemyksen vahvistaminen tärkeää. Korkeakoulujen välistä verkostotyötä täytyy jatkaa, jotta voidaan rakentaa kuntoutusalan yhteisiä osaamiskokonaisuuksia sekä malleja niiden toteutukseen ja kokeiluihin. (Harra ym. 2016: 16.)

3.3 Sosiaali- ja terveydenhuollon osaamistarpeet työelämän muutoksessa

Tämän päivän työelämää leimaa nopeatempoisuus, joka näkyy mm. niin, että työpaikkoja syntyy ja poistuu eri toimialoilla vauhdikkaasti. Myös työn tekemisen tavat ja työpaikat muuttuvat; työyhteisöt ovat jatkuvassa muutoksessa ja entistä harvemmin työtä tehdään yhdessä kiinteässä paikassa, jossa vietetään koko päivä. Lisäksi verkostoitumisen ja verkostoyhteistyön merkitys nousee. Tämän myötä toimialojen rajat hämärtyvät. Palvelusektorin aloista erityisesti sosiaali- ja terveydenhuoltoalalla työllisten määrä on jatkanut kasvuaan jo vuosikymmenten ajan. Väestön ikääntymisen myötä sosiaali- ja terveyspalveluiden kysyntä on lisääntynyt. Tämä näkyy työllisten määrän ja työvoiman kysynnän lisääntymisenä alalla. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015: 8–10.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus on yksi itsenäisen Suomen suurimmista rakenteellisista muutoshankkeista. Uudistuksen pyrkimyksenä ei ole ainoastaan muuttaa palvelujärjestelmän rakenteita – halutaan muuttaa myös toiminta-ajatusta ja tapaa. (Heikkilä 2017: 21.) Sosiaali- ja terveysalan henkilöstön osaamis- ja koulutustarpeisiin uudistus tuo kokonaan uusia osaamistarpeita, esimerkiksi palveluohjauksen merkitys tulee kasvamaan. Moniammatillisen työskentelyn lisääntyessä ammattilaisten täytyy ymmärtää palvelujärjestelmän toimintaa ja heillä täytyy olla riittävä käsitys muiden ammattien osaamisesta. Kuitenkin, jotta moniammatillinen työskentely olisi tuloksellista, eri ammattiryhmien ydinosaamisen merkitys kasvaa. (Heikkilä 2017: 23.) Muut sote-uudistukseen liittyvät osaamistarpeet liittyvät mm. asiakaslähtöisyyteen, talousosaamiseen ja digitalisaatioon. Digitalisaation edetessä ammattilaisen on jatkuvasti päivitettävä osaamistaan, sillä mm. erilaiset järjestelmät kehittyvät jatkuvasti. Sujuvien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen takaamiseksi on oleellista, että sekä tällä hetkellä kouluttautuville että jo työelämässä oleville ammattilaisille varmistetaan tarvittava digiosaaminen. (Heikkilä 2017: 24–25.)

Opetus- ja kulttuuriministeriön käynnistämän Osaamisella soteen -hankkeen tavoitteena on luoda tiekartta sote-uudistuksen vaikutuksista osaamisen uudistamiseen. Hankkeen

tarkoituksena on lisätä sote-uudistuksen tarpeisiin vastaavaa valtakunnallista koordinaatiota sosiaali- ja terveysalan koulutuksen kehittämisessä sekä edistää sosiaali-, terveys- ja kuntoutusalan ja koulutusjärjestelmän välistä vuoropuhelua ja yhteistyötä asiantuntijoiden välillä. Sote-uudistuksen tuomat muutokset ammatteihin ja tehtäväkuviin sekä integraation tuomat osaamistarpeet edellyttävät uudenlaista osaamista, minkä vuoksi yhteisen valtakunnallisen kokonaisnäkemysmuodostaminen on tärkeää. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017b.)

4 Toimintaympäristön kuvaus

OsKu eli Osaamista kuntoutukseen -hanke on Metropolia Ammattikorkeakoulun sekä Jyväskylän ammattikorkeakoulun alkuvuodesta 2017 käynnistämä yhteinen kuntoutusalan osaamiskeskittymä. Osaamiskeskittymä pyrkii neljän vuoden aikana uudistamaan, vahvistamaan ja kehittämään kuntoutusta kuntoutujien parhaaksi. Kokonaisuudessaan osaamiskeskittymän toimintaan osallistuu 14 ammattikorkeakoulun muodostama verkosto, joka koostuu kuntoutusalan ammattilaisista, opettajista ja kehittäjistä. OsKu -hanke on Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama. (Metropolia Ammattikorkeakoulu 2017a.) Tämä tutkimuksellinen kehittämistyö toteutetaan osana OsKu -hanketta. Kuntoutuksen uudistamiskomitean raportissa (2017) pidetään tärkeänä, että ammattikorkeakoulut ja yliopistot suunnittelevat yhteiset oppisisällöt kuntoutusalan perus-, jatko- ja täydennyskoulutukseen. Osaamiskeskittymän tehtävänä on vastata ammattikorkeakoulujen kuntoutusalan koulutuksen kehittämisestä ja tehdä yhteistyötä muiden ammattikorkeakoulujen, yliopistojen ja toisen asteen koulutuksen kanssa. (Kuntoutuksen uudistamiskomitea 2017: 78.)

Osaamiskeskittymien perustamisella tavoitellaan TKI-toiminnan tehokkuuden ja vaikuttavuuden lisäämistä (Valtioneuvosto n.d.). TKI- eli tutkimus-, kehittämis- ja innovaatio-toiminta on yksi ammattikorkeakoulujen perustehtävistä. Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistyö yhdistää käytännön kokemuksen, uusimman tieteellisen tiedon ja vahvan osaamisen. (Arene 2017.) Myös OsKu -hankkeessa osaamiskeskittymä toimii TKI-toiminnan keskuksena ja sen ympärille luodaan tutkimus-, kehitys- ja innovaatiohankkeiden yhteistyöverkosto. Verkoston tavoitteena on tuottaa asiakkaan toimintakykyä ja osallisuutta tukevia ratkaisuja mm. toimintamallien uudistamisen, ennaltaehkäisyn sekä digitaalisten ja teknologisten ratkaisujen keinoin. (Metropolia Ammattikorkeakoulu 2017a.)

Keskittymäperusteisten koulutusverkostojen kautta pyritään takaamaan kuntoutuspalvelujen saatavuus tasapuolisesti eri puolilla Suomea. Osaamiskeskittymien taustalla on ajatus verkostomaisesta kuntoutuksesta ja kuntoutuksen koulutuksesta, joka kehittää muuttuvaa, kollektiivista ja organisaatioiden rajoja ylittävää kuntoutusta. Kuntoutuksen koulutuksessa tulee kehittää mm. teknologia- ja verkostotyöosaamista. Lisäksi koulutuk-

sessä on kiinnitettävä huomiota myös asenteelliseen ilmapiiriin. Sosiaali- ja terveydenhuollon jäykät organisaatiot toimintatapoineen vaikeuttavat yhteistyötä ja asiakasläh- töistä toimintaa. (Piirainen & Sjögren 2015: 25–26.)

5 Tavoite ja tarkoitus

Tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoituksena oli kuvata, mitä osaamista kuntoutusalan ammattikorkeakoulutuksen tulee tuottaa asiakkaan kuntoutumisen edistämiseksi.

Täsmennettyinä tutkimustehtävinä oli selvittää:

1. Mitä kuntoutusajattelun muutos merkitsee kuntoutustoiminnassa asiakkaan kuntoutumisen kannalta kuntoutusalan ammattilaisten kuvaamana?
2. Mitä asiakkaan kuntoutumista edistävää kuntoutusosaamista tulevaisuuden työelämässä tarvitaan kuntoutusalan esimiesten näkökulmasta?
3. Mitä on työelämän kuntoutusosaamisen vaatimuksiin vastaava kuntoutusalan ammattilaisten kuntoutusosaaminen?

Tuotoksena saatiin kuvaus ammattikorkeakoulutuksessa tuotettavasta asiakkaan kuntoutumista edistävästä kuntoutusalan ammattilaisen osaamisesta.

6 Menetelmälliset ratkaisut

6.1 Tutkimuksellinen lähestymistapa

Tutkimuksellinen kehittäminen tehtiin laadullisilla menetelmillä. Laadullisen tutkimusotteen arvioitiin sopivan parhaiten kehittämistyön tarkoitukseen sekä tuovan vastauksia tutkimustehtäviin. Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus pyrkii kuvaamaan todellista elämää ja tutkittavaa kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009: 161). Tutkimuksellisessa kehittämisessä oli laadulliselle tutkimukselle tyypillisiä piirteitä, kuten laadullisten metodien käyttö aineiston hankinnassa sekä tarkoituksenmukaisesti valittu kohdejoukko (ks. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009: 164). Tässä kehittämisessä kiinnostuksen kohteena oli asiakkaan kuntoutumista edistävä kuntoutusosaaminen ja tarkoituksena oli kuvata, mitä osaamista kuntoutusalan ammattikorkeakoulutuksen tulee tuottaa asiakkaan kuntoutumisen edistämiseksi.

6.2 Tutkimuksellisen kehittämistyön eteneminen

Tutkimuksellisen kehittämistyön suunnittelu alkoi kesällä 2017 tarveanalyysin kirjoittamisella, tiedonhaulla sekä teorian tietoon tutustumisella. Näiden vaiheiden sekä ohjaajien ja hankkeen toimijoiden kanssa käytyjen keskustelujen myötä aihe rajautui lopulliseen muotoonsa syksyllä 2017. Tutkimussuunnitelman kirjoittaminen aloitettiin syksyllä 2017 ja viimeisteltiin vuoden 2018 alkupuolella. Tutkimuslupa Metropolia Ammattikorkeakoululta anottiin ja myönnettiin helmikuussa 2018. Aikataulun mukaisesti aineiston keruu ja analysointi toteutui kevään ja kesän 2018 aikana. Raportin kirjoittaminen ja viimeistely tapahtui myös kesällä 2018 ja tutkimuksellinen kehittäminen oli valmis julkaistavaksi syyskuussa 2018. Taulukossa 1. on esitelty tarkemmin tutkimuksellisen kehittämistyön aikataulu eri vaiheineen.

Taulukko 1. Tutkimuksellisen kehittämistyön aikataulu

Aikataulu	Tutkimuksellisen kehittämistyön vaiheet
Kesäkuu–joulukuu 2017	Kehittämistyön suunnittelun aloittaminen: tarveanalyysi, tiedonhaku ja teorianeutoon tutustumista. Tutkimussuunnitelman kirjoittaminen.
Tammikuu 2018	Teoreettisen viitekehyksen tarkastelu ja tutkimussuunnitelman viimeistely.
Helmikuu–maaliskuu 2018	Tutkimusluvan hakeminen Metropolia Ammattikorkeakoululta. Aineiston keruu 1. tutkimustehtävään ja 1. tutkimustehtävän aineiston analysointi.
Huhtikuu 2018	Aineiston keruu 2. tutkimustehtävään (täsmäryhmähaastattelu) ja 2. tutkimustehtävän aineiston litterointi ja analysointi.
Toukokuu–kesäkuu 2018	Aineiston keruu 3. tutkimustehtävään (työpaja) ja 3. tutkimustehtävän aineiston litterointi ja analysointi. Tulosten arvioiminen. Raportin kirjoittaminen.
Heinäkuu–elokuu 2018	Raportin viimeistely.
Syyskuu 2018	Raportin julkistaminen.

6.3 Tiedontuottajien valinta ja kuvaus

Tutkimuksellisen kehittämistyön tiedontuottajien valinnassa painottui tiedontuottajien asiantuntemus (ks. Vilkkä 2015: 135). Tiedontuottajia olivat kuntoutusalan ammattilaiset, kuntoutusalalla työskentelevät esimiehet sekä OsKu -hankeverkostossa työskentelevät kuntoutusalan lehtorit. Kuntoutusalan ammattilaisten kohdalla valintakriteerinä oli, että kuntoutusalan ammattilainen opiskeli Metropolia Ammattikorkeakoulun kuntoutuksen YAMK tutkinto-ohjelmassa ja oli osallistunut ja suorittanut hyväksytysti Kuntoutuksen muuttuvat paradigmat -opintojakson. Tämä oli valintakriteerinä, sillä tiedontuottajilla tuli olla ymmärrys ensimmäisessä tutkimustehtävässä tutkittavasta ilmiöstä eli kuntoutusajattelun muutoksesta ja sen merkityksestä asiakkaan kuntoutumisen kannalta. OsKu -hanketyöntekijä auttoi annettujen valintakriteereiden perusteella tutkimuksellisen kehittämistyön tekijää kutsumaan tiedontuottajat toiseen ja kolmanteen tutkimustehtävään. Kuntoutusalalla työskentelevien esimiesten valinnassa painottui asiantuntijuus. Valintakriteerinä esimiehille oli, että he olivat kuntoutusalan ammattilaisia, joilla oli myös kokemusta alan esimies- tai johtotehtävistä. Kuntoutusalan lehtoreiden valintakriteerinä oli,

että he työskentelivät OsKu -hankeverkostossa. Tätä kautta toimintaympäristö ja tutkittava ilmiö eli kuntoutusosaaminen oli heille tuttu. Lisäksi kaikkien tiedontuottajien valintakriteerinä oli vapaaehtoisuus.

6.4 Aineiston kerääminen

Tutkimuksellisen kehittämistyön **ensimmäiseen tutkimustehtävään** hyödynnettiin valmiina aineistona kuntoutuksen YAMK tutkinto-opiskelijoiden oppimistehtäviä Kuntoutuksen muuttuvat paradigmat -opintojaksolta. Tutkimuksellisen kehittämistyön tekijä kertoi työstään ensin suullisesti tiedontuottajille ja tässä yhteydessä jakoi heille tutkimushenkilötiedotteen ja suostumusasiakirjan, jonka tutkimukselliseen kehittämistyöhön halukkaat osallistujat allekirjoittivat (liitteet 1 ja 4). Tämän jälkeen aineiston keruu toteutui niin, että kuntoutusalan ammattilaisia pyydettiin lähettämään oppimistehtävät sähköpostitse tutkimuksellisen kehittämistyön tekijälle (liite 1). Koska aineisto kerättiin sähköisesti, tiedontuottajia pyydettiin poistamaan aineistosta etukäteen kaikki tunnistettavuustiedot (liite 1). Tutkimuksellisen kehittämistyön tekijä tallensi sähköpostitse saamansa aineiston välittömästi suojatulle tietokoneelle ja poisti aineiston sähköpostista. Yhdeksän kuntoutusalan ammattilaista lähetti oppimistehtävänsä tutkimuksellisen kehittämistyön tekijälle. Moniammatillinen näkökulma saatiin, sillä tiedontuottajia oli kuntoutusalan eri ammattiryhmistä. Yhteensä, yhteen tiedostoon koottuna, aineistoa ensimmäisestä tutkimustehtävästä kertyi 43 x A4 sivua fontilla Arial 11, rivivälillä 1,5.

Toiseen tutkimustehtävään aineisto kerättiin focus group eli täsmäryhmähaastattelulla. Ryhmähaastattelu valikoitui aineiston keruumuodoksi mm. sen takia, että siinä tiedontuottajilla on mahdollisuus kommentoida asioita melko spontaanisti sekä tehdä huomioita ja tuottaa monipuolista tietoa tutkittavasta ilmiöstä (ks. Hirsjärvi & Hurme 2000: 61). Kutsut ja tutkimushenkilötiedote (liite 2) lähetettiin valituille valintakriteerit täyttävälle kuntoutusalalla työskenteleville esimiehille sähköpostitse. Viisi esimiestä ilmoittautui ryhmähaastatteluun. Kaksi ilmoittautuneista estyi tulemasta, joten ryhmähaastatteluun osallistui kolme esimiestä. Tilaisuuden aluksi esimiehet allekirjoittivat suostumusasiakirjan (liite 5) ja kehittämistyön tekijä kertoi lyhyesti tutkimuksellisesta kehittämistyöstään ja täsmäryhmähaastattelun ominaispiirteiden mukaisesti (ks. Hirsjärvi & Hurme 2000: 62) kertoi tapaamiselle määritellyn tavoitteen, joka oli toisen täsmennetyn tutkimustehtävän mukaisesti selvittää, mitä asiakkaan kuntoutumista edistävää kuntoutusosaamista tulevaisuuden työelämässä tarvitaan kuntoutusalan esimiesten näkökulmasta. Lisäksi tutkimuksellisen kehittämistyön tekijä esitteli esimiehille kuntoutusalan yhteistä osaamista kuvaavan

kuvion 1, joka toimi myös pohjana täsmäryhmähaastattelurungolle (liite 6). Keskustelu nauhoitettiin ja yhteensä nauhoitettua aineistoa kertyi 1t 4 minuuttia.

Kolmannen tutkimustehtävän aineiston keruu tapahtui työpajatyöskentelyn muodossa yhteiskehittelymenetelmiin kuuluvaa Closed space -kahvilamenetelmää hyödyntäen. Closed space -menetelmän käyttötarkoitus, ideaali ryhmäkoko sekä tyypillinen kesto soveltuivat työpajan tarkoitukseen. (ks. Kantojärvi 2012: 272.) Lisäksi olettamuksena oli, että työpajaan osallistuvat kuntoutusalan lehtorit olivat motivoituneita sekä kykeneväisiä menetelmän mukaiseen itseohjautuvaan työskentelytapaan (ks. Kantojärvi 2012: 181). Kutsut ja tutkimushenkilötiedote (liite 3) lähetettiin valituille valintakriteerit täyttävälle kuntoutusalan lehtoreille sähköpostitse. Työpajaan osallistui yhdeksän OsKu -hankeverkostossa työskentelevää lehtoria. Tilaisuuden aluksi lehtorit allekirjoittivat suostumusasiakirjan (liite 5). Tämän jälkeen tutkimuksellisen kehittämistyön tekijä esitteli kehittämistyön alustavia tuloksia eli ensimmäisen ja toisen tutkimustehtävän pääasiassa yhdistävä luokka- ja yläluokkatasolle analysoituja tuloksia. Tämän vaiheen tarkoituksena oli orientoitua työpajatyöskentelyn aiheeseen. Lisäksi kehittämistyön tekijä kertoi tiedontuottajille työpajan tarkoituksen, joka oli kolmannen täsmennetyn tutkimustehtävän mukaisesti pohtia, mitä on työelämän kuntoutusosaamisen vaatimuksiin vastaava kuntoutusalan ammattilaisten kuntoutusosaaminen. Kehittämistyön tekijä nosti aiemmista aineiston keruuvaiheista nousseista keskeisimmistä tuloksista neljä eri teemaa työpajassa käsiteltäviksi aiheiksi. Näitä teemoja käsiteltiin neljässä samanaikaisesti käytävässä kokouksessa. Apukysymyksenä oli pohtia, minkälaista asiakkaan kuntoutumista edistävää osaamista ammattilainen tarvitsee mihinkin teemaan liittyen. Teemat olivat asiakaslähtöinen osaaminen ja asiakasymmärrysoosaaminen, ympäristöosaaminen, monialainen ja moniammatillinen osaaminen sekä viestintäosaaminen. Closed space -menetelmän mukaisesti tiedontuottajat saivat osallistua kokouksiin oman mielenkiintonsa mukaisesti sekä siirtyä vapaasti kokouksesta toiseen (ks. Kantojärvi 2012: 181). Kokouksissa tiedontuottajat tuottivat aineistoa fläpeille, jotka purettiin lopuksi käydyssä yhteenvetokeskustelussa. Tämä vaihe nauhoitettiin ja nauhoitettua aineistoa kertyi 51 minuuttia. Taulukossa 2. on kuvattu aineiston keruuvaiheet.

Taulukko 2. Kuvaus aineiston keruusta

Tutkimustehtävä	Aineiston keruu	Analyysi	Tuotos
1. Mitä kuntoutusajattelun muutos merkitsee kuntoutustoiminnassa asiakkaan kuntoutumisen kannalta kuntoutusalan ammattilaisten kuvaamana?	Valmis aineisto: Kuntoutuksen muuttuvat paradigmat -oppimistehtävät, helmikuu–maaliskuu 2018	Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	Kuvaus kuntoutusajattelun muutoksen merkityksestä kuntoutustoiminnassa asiakkaan kuntoutumisen kannalta kuntoutusalan ammattilaisten näkökulmasta
2. Mitä asiakkaan kuntoutumista edistävää kuntoutusosaamista tulevaisuuden työelämässä tarvitaan kuntoutusalan esimiesten näkökulmasta?	Täsmäryhmähaastattelu (focus group), huhtikuu 2018	Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	Kuvaus tulevaisuuden työelämässä tarvittavasta asiakkaan kuntoutumista edistävästä kuntoutusosaamisesta esimiesten näkökulmasta
3. Mitä on työelämän kuntoutusosaamisen vaatimuksiin vastaava kuntoutusalan ammattilaisten kuntoutusosaaminen?	Työpaja, Closed space -kahvilamentelmä, toukokuu 2018	Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	Kuvaus työelämän vaatimuksiin vastaavasta kuntoutusalan ammattilaisten kuntoutusosaamisesta

6.5 Aineiston analysointi

Aineiston analyysitapa valittiin sen perusteella, minkä analyysitavan ajateltiin tuovan parhaiten vastauksen tutkimustehtäviin (ks. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009: 224). Tutkimuksellisen kehittämistyön aineistot analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Näyte sisällönanalyysistä on liitteenä (liite 7). Ensimmäisen tutkimustehtävän aineistoon perehdyttiin lukemalla aineisto huolellisesti läpi useaan kertaan kokonaiskäsityksen saamiseksi. Tämän jälkeen aineisto pelkistettiin niin, että siitä karsittiin tutkimusongelman kannalta epäolennainen informaatio pois (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009: 109). Tätä vaihetta ohjasi ensimmäisen tutkimustehtävä, jonka mukaisesti analyysikysymys ensimmäisen vaiheen aineistoa analysoitaessa oli: mitä kuntoutusajattelun muutos merkitsee kuntoutustoiminnassa asiakkaan kuntoutumisen kannalta kuntoutusalan ammattilaisten kuvaamana? Analyysiyksikkö määritettiin ennen analyysin aloittamista, tässä työssä analyysiyksikkönä oli ajatuksellinen kokonaisuus (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009: 110). Pelkistystä tehtiin etsimällä aineistosta analyysiyksikön mukaisia vastauksia analyysikysymykseen. Pelkistämisen jälkeen aineisto ryhmiteltiin niin, että pelkistetyistä ilmauksista etsittiin samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Tämän jälkeen, pelkistettyjä ilmauksia yhdistelemällä muodostettiin alaluokkia, joita edelleen ryhmittelemällä saatiin yläluokkia.

Yläluokista muodostettiin edelleen yhdistäviä luokkia. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009: 110–112.)

Toisen tutkimustehtävän aineisto litteroitiin eli kirjoitettiin auki aineiston keräämisen jälkeen. Yhteensä litteroitua aineistoa toisesta tutkimustehtävästä kertyi 20 x A4 sivua fontilla Arial 11, rivivälillä 1,5. Tämän jälkeen aineiston analysoinnissa edettiin kuten ensimmäisessä tutkimustehtävässä. Toisen tutkimustehtävän aineistoa analysoitaessa analyysikysymyksenä oli: mitä asiakkaan kuntoutumista edistävää kuntoutusosaamista tulevaisuuden työelämässä tarvitaan kuntoutusalan esimiesten näkökulmasta? Analyysiyksikkö oli ajatuksellinen kokonaisuus. Toisen tutkimustehtävän analyysi jätettiin pääosin yläluokka- ja osittain alaluokkatasolle.

Kolmannen tutkimustehtävän aineisto litteroitiin aineiston keräämisen jälkeen. Yhteensä litteroitua aineistoa kolmannesta tutkimustehtävästä kertyi 15 x A4 sivua fontilla Arial 11, rivivälillä 1,5. Tämän jälkeen aineiston analysoinnissa edettiin kuten ensimmäisessä ja toisessa tutkimustehtävässä. Kolmannen tutkimustehtävän aineistoa analysoitaessa analyysikysymyksenä oli: mitä on työelämän kuntoutusosaamisen vaatimuksiin vastaava kuntoutusalan ammattilaisten kuntoutusosaaminen? Analyysiyksikkö oli ajatuksellinen kokonaisuus. Kolmannen tutkimustehtävän analyysi jätettiin pääosin yläluokka- ja osittain alaluokkatasolle.

7 Asiakkaan kuntoutumista edistävä kuntoutusosaaminen

7.1 Kuntoutusajattelun muutoksen merkitys kuntoutustoiminnassa asiakkaan kuntoutumisen kannalta

Asiakkaan rooli on muuttunut

Kuntoutusalan ammattilaiset kuvasivat oppimistehtävissään sitä, kuinka asiakas on aktiivinen toimija omassa elämässään ja kuntoutumisprosessissaan. Asiakas nähdään psykofyysissosiaalisena kokonaisuutena. Odotukset asiakasta kohtaan ovat muuttuneet. Hänet nähdään oman kuntoutumisensa asiantuntijana ja päätöksentekijänä sekä ammattilaisten tuella oman kuntoutumisensa suunnittelijana ja kehittäjänä. Kuntoutujan motivaatiolla on keskeinen rooli kuntoutuksen toteuttamisessa ja kuntoutustuloksen saavuttamisessa. Asiakkaan ajatellaan suunnittelevan ja hallitsevan omaa elämäänsä. Ammattilaisten mukaan asiakkaan osallisuus kuntoutustoiminnassa on lisääntynyt. Tässä on tapahtunut kehitystä ja asiakkaan osallisuutta pyritään vahvistamaan, tukemaan ja kunnioittamaan. Myös asiakkaan tietoisuuden omasta kuntoutuksesta koetaan lisääntyneen kuten myös omaan kuntoutukseen liittyvien vaikuttamismahdollisuuksien. Esimerkiksi Kanta-palvelun koetaan edistäneen kuntoutuksen jatkuvuutta ja läpinäkyvyyttä sekä laajentaneen eri verkostojen läpinäkyvyyttä asiakkaalle. Valinnanvapauden lisääntyminen edistää asiakkaan vaikuttamismahdollisuuksia ja kuntoutustoiminnassa painopiste on siirtymässä asiakkaan vastuunottoon siinä määrin kuin se on mahdollista. Asiakkaan valintoja tekevää roolia korostetaan ja hänen on mahdollista tuoda esiin asioitaan.

Asiakkaat ovat oman kuntoutumisensa asiantuntijoita.

Kehitystä on tapahtunut asiakkaan osallisuuden lisäämisessä.

Asiakkaan ja ammattilaisen välinen yhteistyö ja vuorovaikutus korostuu

Kuntoutustoiminta nähdään asiakkaan ja ammattilaisen välisenä yhteistyönä, jossa asiakas on kuntoutustoiminnan keskiössä ja ammattilainen tasavertainen kumppani ja palveluntuottaja. Kuntoutustoiminnassa ammattilaisen osuus painottuu asiakkaan tarpeiden mukaan. Kuntoutuksen tavoitteiden asettaminen ja arvioiminen tapahtuu yhdessä asiakkaan kanssa ja toimintaa ohjaa asiakkaan kanssa moniammatillisesti laadittu kuntoutussuunnitelma. Myös toimintakyvyn arviointia tehdään kuntoutujan ja ammattilaisten

välisenä yhteistyönä. Oppimistehtävistä kävi ilmi, että asiakkaan ja ammattilaisen välisen vuorovaikutussuhteen merkitys korostuu. Asiakkaan äänen kuulemista pidetään tärkeänä ja asiakkailta kysytään heidän tarpeitaan, toiveitaan ja tavoitteitaan. Kuntoutustoiminnassa pyritään avoimeen ja osallistavaan yhteistyöhön sekä siihen, että asiakkaalle annetaan aikaa, innostetaan häntä ja huomioidaan asiakkaan voimavarat. Luottamuksellisen ja avoimen vuorovaikutussuhteen muodostamisen koetaan olevan ammattilaisen vastuulla.

Asiakas on kuntoutuksen keskiössä ja ammattilaiset ovat kumppaneita ja palveluntuottajia.

Kuntoutustoiminta on asiakaslähtöistä

Kuntoutusalan ammattilaisten mukaan järjestelmä- ja asiantuntijalähtöisyydestä menään kohti asiakaslähtöistä työtapaa. Asiakas on kuntoutustoiminnan keskiössä ja lähtökohtana ovat asiakkaan tarpeet. Myös johtamisessa asiakkuus on keskeisemmässä asemassa. Lisäksi asiakastytyväisyyden ja asiakasnäkemyksen merkitys korostuu. Asiakastytyväisyyskyselyillä kerätään tietoa kuntoutuksen toteutumisesta. Lisäksi asiakastytyväisyyttä seurataan, pyydetään ja palautteita käsitellään ja toimintaa kehitetään asiakkailta saadun palautteen avulla. Myös kokemusasiantuntijoita hyödynnetään kuntoutustoiminnassa. Palveluissa pyritään asiakaslähtöisyyteen niin, että palvelut ovat asiakkaiden tarpeita vastaavia, laadukkaita ja kaikkien saatavilla olevia. Kuntoutusalan ammattilaiset kuvasivat oppimistehtävissään sitä, kuinka myös tilojen suunnittelussa ja toiminnassa sekä monialaisen kuntoutuksen toteuttamisessa on mietitty asiakkaan parasta.

Toimintaa kehitetään asiakkailta saadun palautteen avulla.

Ympäristön merkitys on korostunut

Kuntoutusalan ammattilaiset kuvasivat oppimistehtävissään ympäristön ja ympäristön muutoksen olevan osa kuntoutusprosessia. Kuntoutuksen tavoitteena on ympäristössä selviytymisen edistäminen. Kuntoutus ja kuntoutuminen nähdään ihmisen ja ympäristön välisenä muutosprosessina ja kuntoutustarve voi kohdentua ihmisen ja hänen fyysisen, sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristönsä suhteeseen. Ympäristön tarjoamat mahdollisuudet huomioidaan kuntoutuksessa ja kuntoutumisen ajatellaan tehostuvan, kun huomioidaan asiakkaan fyysiset ja psyykkiset ympäristötekijät. Kuntoutusta toteutetaan asiakkaan arkiympäristöissä, kuten asiakkaan kotona ja lähiympäristössä. Laitoshoidon

osuutta pyritään pienentämään ja kotikuntoutuksen osuutta lisäämään. Kotiutuminen voi tapahtua varhaisemmassa vaiheessa ja kotiin on saatavilla kuntoutumista tukevia palveluita. Myös kuntoutuksen välineet pyritään löytämään asiakkaan arkiympäristöstä ja niiden tulisi olla luonteva osa arjen toimintoja.

Kuntoutujalle sopiva mielekäs tekeminen omassa toimintaympäristössä on lähtökohta.

Kuntoutustoiminta on yksilöllistä ja voimavarakeskeistä

Kuntoutustoiminnassa pyritään yksilöllisyyteen, niin että asiakkaat huomioidaan yksilöllisesti ja yksilöllisyyttä pyritään kunnioittamaan ja tukemaan. Esimerkiksi kuntoutuksen menetelmät pyritään valitsemaan yksilöllisesti ja toiminnot valitaan harkitusti. Lisäksi kuntoutuksessa keskitytään asiakkaan voimavaroihin ja niitä pyritään löytämään ja vahvistamaan. Kuntoutumisen ajatellaan tehostuvan, kun huomioidaan asiakkaan fyysiset ja psyykkiset voimavarat. Huomiota kiinnitetään myös asiakkaan vahvuuksiin ja niitä yritetään löytää.

Ammattilaisten tehtävä on auttaa asiakasta löytämään omia voimavaroja.

Ammattilaiset tukevat yksilöllisesti ja yhdessä asiakkaan kuntoutumista

Kuntoutusalan ammattilaiset kuvasivat oppimistehtävissään, kuinka ammattilainen tukee toiminnallaan asiakkaan kuntoutumista. Tämä tapahtuu muun muassa asiakkaalle vaihtoehtoja tarjoamalla ja oikeaan palveluun ohjauksella. Ammattilainen lisää asiakkaan vastuunottoa sekä luo toivoa ja uskoa asiakkaan toimintaan. Ammattilaiset tekevät myös yhteistyötä asiakkaan kuntoutumisen edistämiseksi ja kuntoutus nähdään monialaisena toimintana. Eri alojen asiantuntijat osallistuvat asiakkaan kuntoutusprosessiin samaan aikaan ja jokaisella ammattiryhmällä on tärkeä osuus kokonaisuudessa. Ammattilaiset arvioivat ja jakavat käsityksiään asiakkaan toimintakyvystä tiiviisti. Muiden toimijoiden asiantuntijuutta hyödynnetään ja tehdään työnjakoa ja konsultointia asiakkaan tukemiseksi. Lisäksi ammattirajat ylittävää osaamista laajennetaan esimerkiksi työnkuvaa ja osaamisalueita laajentamalla.

Voidaan hyödyntää muiden toimijoiden asiantuntijuutta asiakkaan tukemiseksi.

Aineistossa korostui myös se, että **kuntoutustoiminnassa huomioidaan kuntoutuksen sosiaalinen ulottuvuus**. Asiakkaan sosiaalisia verkostoja vahvistetaan ja niiden

toimivuutta pyritään tukemaan asiakkaan tavoitteisiin pääsemiseksi. Myös asiakkaan lähiverkostoa kuullaan ja aktivoidaan tarvittaessa. Kuntoutumisen ajatellaan tehostuvan, kun omaiset huomioidaan osana kokonaisuutta. Kuntoutustoiminnassa tavoitellaan sosiaalisen selviytymisen paranemista sekä sosiaalista osallisuutta.

Toiminnassa vahvistetaan asiakkaan sosiaalisia verkostoja.

7.2 Tulevaisuuden työelämässä tarvittava asiakkaan kuntoutumista edistävä kuntoutusosaaminen

Asiakaslähtöinen osaaminen

Kuntoutusalalla työskentelevien esimiesten mukaan tulevaisuuden työelämässä tarvitaan asiakaslähtöistä osaamista siten, että asiakkaan tarpeet tunnistetaan ja huomioidaan. Ammatilaisen olisi osattava valita oikeita keinoja asiakkaan tarpeen mukaisesti. Myös asiakkaan mahdollisuuksien ja vaihtoehtojen selvittäminen ja näkeminen on tärkeää. Asiakkaan mahdollisuuksien näkeminen vaatii ammatilaiselta rohkeutta. Ammatilaiselta vaaditaan myös kykyä selvittää minkälaisia mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja on käytettävissä.

Tavallaan kylhän se tarpeiden tunnistaminen ja mahdollisuuksien näkeminen vaatii hirveesti osaamista.

Asiakasymmärrysosaaminen

Esimiesten mukaan ammatilaisilta vaaditaan kykyä ymmärtää asiakkaan tilannetta. Ammatilaisen täytyy osata katsoa asiakkaan ja perheen tilannetta sekä nähdä, missä yhteisössä asiakkaan paikka on. Ammatilainen tarvitsee myös ymmärrystä asiakkaan arjen kokonaisuudesta ja rohkeutta nähdä tilanne sellaisena kuin se on sekä avointa mieltä mahdollisuuksien näkemiseksi. Lisäksi ammatilaiselta vaaditaan taitoa auttaa asiakasta tuomaan esille asioitaan. Ammatilaisen pitää osata auttaa asiakasta löytämään asioita, joita hän tarvitsee arjessa pärjätäkseen sekä tuottamaan asioita, joiden kautta löydetään yhteisiä ratkaisuja. Tämä vaatii ammatilaiselta kykyä auttaa asiakasta kertomaan asioita.

Etä se ei oo sitä, et kirjasta luetaan ja näin tehdään, vaan nimenomaan sitä... Se on rohkeutta myös siinä, et uskaltaa nähdä sen tilanteen sellasena kun se on ja ne mahdollisuudet.

Viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen

Ammattilaiselta vaaditaan selkeitä suullisia ja kirjallisia viestintätaitoja. Esimiehet korostivat, että ammattilaisten on puhuttava asioista niin, että asiakas ymmärtää keskustelun, tämä on tärkeää myös moniammatillisessa yhteistyössä. Ammattilaisilta vaaditaan rohkeutta kertoa asioista, joita on havainnut, joita pitää puutteellisina ja joita täytyy kehittää. Lisäksi ammattilaisen pitää osata perustella ja kirjoittaa korvaushakemuksia ja suosituksia niin, että ne ovat ymmärrettäviä ja ne hyväksytään. Esimiehet toivat esiin myös vuorovaikutustaitojen ja asiakkaan kuuntelemisen tärkeyden. Ammattilainen tarvitsee herkkyyttä kuulla, mikä asiakkaalle on merkityksellistä sekä kykyä erottaa, mikä on ulkopuolelta tullutta ja mikä on asiakkaan oma yksilöllinen halu ja motiivi.

Myöskin se herkkyyys kuulla, että toiselle on tärkeempää se, et mä saan itte puuttua itteni alusta loppuun ja toiselle taas se ei oo merkityksellistä vaan merkityksellistä voi olla joku muu asia.

Toimintaympäristöosaaminen

Ammattilaisilta vaaditaan ymmärrystä toimintaympäristöstä sekä siihen vaikuttamisesta ja siitä, minkälaisia mittareita on käytössä siinä toimintaympäristössä, missä tekee työtään. Ammattilainen tarvitsee kykyä analysoida ympäristöä ja tehdä havaintoja. Esimiesten mielestä ammattilaisen täytyy ymmärtää, miten lainsäädännön muutokset vaikuttavat omaan työhön. Ammattilaisella täytyy myös olla ymmärrystä liittyen ajankohtaisiin muutoksiin sekä siihen, miten asioihin vaikutetaan. Lisäksi esimiehet pitivät tärkeänä sitä, että ammattilaisella on osaamista liittyen siihen, mistä asiakkaan toimeentulo tulee. Tarvitaan myös ymmärrystä siitä, mitä työ on ja mikä siinä on oleellinen osa.

Esimerkiksi jos me puhutaan nyt vaikka työelämän kuntoutumisesta niin... Täytyy ymmärtää mitä se työ on ja mikä siin työssä on se oleellinen osa, jotta sä pystyt miettimään että, okei mikä se on se kohta mikä ei nyt suju ja miten me päästään sen kynnyksen yli.

Kuntoutus- ja vakuutusjärjestelmäosaaminen

Esimiehet korostivat kuntoutusjärjestelmän ja kuntoutuksen palvelujärjestelmän tuntemuksen tärkeyttä. Ammattilaisen täytyy ymmärtää, mihin hän itse työntekijänä järjestelmässä sijoittuu. Lisäksi ammattilaiselta vaaditaan korvaus- ja vakuutusjärjestelmien tuntemusta, kuten ymmärrystä siitä, mikä korvausjärjestelmässä on merkityksellistä ja mikä vähemmän merkityksellistä. Ammattilainen tarvitsee myös sosiaalivakuutuksia koskevaa osaamista.

Tai jos sen asiakkaan kaikki aika ja energia menee siel palvelujärjestelmässä taistelemiseen, kun mä osaisin antaa hänelle suoraan osoitteen tai numeron, et täältä sä pystyt sen hoitamaan.

Tutkimus- ja kehittämisosaaminen

Tulevaisuuden työelämässä kuntoutusalan ammattilaisilta vaaditaan tutkimusten lukutaitoa sekä kykyä suhtautua kriittisesti tutkimusten näyttöön. Monitieteistä lähestymistapaa pidetään tärkeänä, jotta tutkimustietoa pystytään hyödyntämään monipuolisesti asiakkaan kuntoutumisen edistämiseksi. Ammattilainen tarvitsee myös kykyä visioida ja nähdä pitkälle. Lisäksi tulevaisuuden tutkimuksen ja kuntoutuksen yhdistämiselle nähdään tarvetta. Kehittämistoiminnassa ammattilainen tarvitsee rohkeutta, jämäkkyyttä ja kriittisyyttä.

Kylhän se vaatii hirveesti tutkimusymmärrystä, että mikä on oikeesti näyttöä tai kannattaa edes lähteä, et ei pidä ottaa mitään ihan annettuna...

Vaikuttavuus- ja arviointiosaaminen

Esimiehet kokivat, että ammattilaiset tarvitsevat kuntoutusprosessin ja kuntoutumisen vaikuttavuuteen liittyvää osaamista. Heidän mukaansa ammattilaiset tarvitsevat ymmärrystä siitä, mitkä kaikki asiat liittyvät kuntoutumisen vaikuttavuuteen sekä kykyä ymmärtää vaikuttavuus laajana käsitteenä. Vaaditaan myös ymmärrystä siitä, että vaikuttavuus on kuntoutusprosessissa, ja mitkä kaikki asiat kuntoutusprosessiin vaikuttavat. Ammattilaisten täytyisi osata arvioida vaikuttavuutta systemaattisesti ja kuntoutumisprosessia olisi osattava arvioida sekä kuntoutujaan että ammattilaisen näkökulmasta.

Meil on niissä prosesseissa niin hirveesti kaiken maailman kuoppia ja väliinpuotoamisen vaaroja ja kuiluja ja muita, että oikeesti se vaikuttavuus on siin prosessissa, et sen ymmärtäminen se on ehkä maailman tärkeintä.

Moniammatillinen ja monialainen osaaminen

Kuntoutusalan ammattilaisilta edellytetään muiden ammattien osaamisen tuntemusta. Tarvitaan yhteinen kieli sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kesken, mutta myös monialaista osaamista pidetään tärkeänä. Lisäksi vuorovaikutustaitoja pidetään tärkeinä moniammatillisessa yhteistyössä.

Mun mielestä ois tärkeätä, et löytyis se yhteinen kieli insinöörien ja arkkitehtien ja niinkun ympäristösuunnittelijoiden ja muiden kanssa. Että ihan hirveesti käytetään, niinkun menee hukkaresurssia, et ensin rakennetaan talo ja sit siit tehdään esteetön.

Oman ammattitaidon kehittämisosaaminen

Kuntoutusalan ammattilaisilta vaaditaan kykyä kehittää omaa ammattitaitoaan. Esimiehet pitivät tärkeänä itsereflektiotaitoja ja kriittisyyttä omassa toiminnassa, kuten myös kykyä käsitellä tilanteita ja asennoitua niihin niin, että tilanteista ei synny taakkaa ammattilaiselle. Oman työn ja osaamisen kehittäminen on tärkeää ja ammattilaisilta vaaditaan ymmärrystä liittyen siihen, mitä oman työn kehittäminen on ja miten voi vaikuttaa oman työn sujuvuuteen. Lisäksi tarvitaan rohkeutta ja osaamista järjestellä omaa työtä eri tavalla.

Pitää lähteä aina siitä omasta toiminnasta, että teenkö minä tätä työtäni nyt fik-sulla tavalla suhteessa tähän meidän ympärillä olevaan järjestelmään, niin se semmonen itsereflektio ja sen tyyppinen osaaminen on todella tärkeää.

Eettismoraalinen osaaminen ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus päätöksenteossa

Kuntoutusalan ammattilaiset tarvitsevat esimiesten mukaan eettismoraalista osaamista. Päätöksenteossa korostuu sosiaalinen oikeudenmukaisuus.

Et kyl täytyy jaksaa miettiä semmosii kysymyksiä, jotka liittyy etiikkaan ja mo-raaliin ja jotenkin... Ne on sitä ihmisyyden ydintä, et ei voi mennä... Se ei voi jäädä ulkopuolelle siitä, se on kuitenkin syvyys kaiken alla tietyllä tavalla.

Aineistossa korostui myös se, että ammattilaiset tarvitsevat työssään **taitoa ohjata asia-kasta palveluihin** eli palveluohjauksellista otetta sekä ymmärrystä siitä mihin asiakasta voi ohjata ja mitä voi hyödyntää. Tarvitaan myös **luovaa ongelmanratkaisutaitoa** ja älykkyyttä liittyen luovaan ongelmanratkaisuun ja luovuuteen. Lisäksi ammattilaiselta odotetaan **vastuunottamista ja kykyä viedä asioita eteenpäin**.

Mun mielestä kuntoutusalan ammattilaisilta vaaditaan kyl paljon semmosta eräänlaista älykkyyttä, just liittyen siihen luovuuteen, luovaan ongelmanratkai-suun. Että se ei oo sitä, et kirjasta luetaan ja näin tehdään.

Tulevaisuuden työelämässä tarvittavaa osaamista on myös **kuntoutusosaamisen vie-minen koulumaailmaan terveystiedon opetuksen yhteyteen**.

Joo ja tietyl tapaa siis kuntoutusosaamisen pitäis olla kansalaistaito. Miksei käydä jo peruskoulussa terveystiedon tunnilla kertomassa siitä, et miten tär-keetä... Et okei venäytin jalan jalkapallotreeneissä, annanko olla vaan vai hoi-danko sen kuntoon? Et sehän voi lähtee niinku pienistä asioista, että mitä mä itse voin tehdä oman hyvinvointini eteen.

7.3 Työelämän kuntoutusosaamisen vaatimuksiin vastaava kuntoutusalan ammattilaisten kuntoutusosaaminen

Vuorovaikutusosaaminen

Kuntoutusalan lehtorit korostivat vuorovaikutusosaamisen merkitystä. Heidän mukaansa vuorovaikutussuhteessa on tärkeää ymmärtää erilaisia prosesseja ja teoriataustoja. Lisäksi ammattilaiselta vaaditaan empatiakykyä, taitoa kohdata asiakas sekä taitoa kuunnella ja kuulla asioita. Myös sosiaaliset taidot ja sosiaalinen älykyys ovat tärkeitä.

Kuuntelemisen ja kuulluksi tulemisen ja kuulemisen taito on avainasia minun mielestä tulevaisuudessa ja tänä päivänä.

Voimaannuttava viestintäosaaminen

Kuntoutusalan ammattilaiset tarvitsevat voimavarakeskeistä ja terveyttä edistävä viestintäosaamista. Lisäksi ammattilaisilta vaaditaan taitoa käydä asiakkaan kanssa voimaannuttavaa dialogia. Asiakkaan kanssa on myös osattava keskustella niin, että hän ymmärtää, mistä puhutaan.

Näkee sen viestinnän myöskin sellasena asiana, jossa voidaan keskittyä siihen, ettei edistetä sitä sairaus- tai patologiakeskeistä vaan, että etsii ne voimavarat ja tukee niitä.

Asiakkaan tilanteen selvittäminen ja ymmärtäminen

Kuntoutusalan lehtorit olivat sitä mieltä, että ammattilainen tarvitsee asiakkaan arjen tuntemusta ja taitoa tukea asiakasta hänen arjessaan. Ammattilaisen täytyy ymmärtää asiakkaan realistinen ja todellinen tilanne ja ymmärtää, missä vaiheessa prosessia hän on. Ammattilaiselta vaaditaan myös taitoa tunnistaa asiakkaan tarpeet.

Mä aattelen, et se on ihmisen niinkun kunnioittamista, että ymmärretään se realistinen ja todellinen tilanne.

Yhteistoiminta asiakkaan kanssa

Kuntoutusalan ammattilaisen on kyettävä yhteistoimijuuteen asiakkaan kanssa. Ammattilaisen täytyy osata löytää realistiset tavoitteet yhdessä asiakkaan kanssa. Tähän liittyen ammattilainen tarvitsee GAS-osaamista.

Ohjausosaaminen

Kuntoutusalan lehtoreiden mukaan ammattilaiselta edellytetään vahvaa ohjausosaamista. Asiakas on osattava ohjata oikeaan paikkaan sekä ottamaan yhteyttä oikeaan henkilöön. Ammattilaiselta vaaditaan myös lähiympäristön ohjausosaamista sekä taitoa viestiä asiakkaan lähiympäristölle.

*A: -- et löydetään sellasia tavoitteita, jotka ihan oikeesti ois niinkun mahdollisia.
B: Ja toihan liittyy kyllä oleellisesti myös tohon, mistä jo aiemmin puhuttiin, siihen ohjausosaamiseen, koska sitä kautta varmasti tuokin asia onnistuu paremmin, jos sillä ammattilaisella on vahva ohjausosaamistaito siellä taustalla.*

Asiakkaan sosiaalisten verkostojen hyödyntäminen osana kuntoutumista

Kuntoutusalan lehtorit ajattelivat, että muuttuvia yhteisöjä ja sosiaalisia verkostoja on osattava hyödyntää osana asiakkaan arkea ja kuntoutumista. Ammattilaisen on osattava vaikuttaa yhteisöihin ja löydettävä verkostoja asiakkaalle kuntoutumisen tukemiseksi.

Sit mä ajattelen, et toisaalta niinku me oltiin kirjoitettu tonne, että yhteisön hyödyntäminen osana kuntoutumista, et tavallaan ymmärretään sitä, että minkälaiseks tää maailma on muotoutumassa ja miten nää meidän ympäristöt ja yhteisöt toimii tai sosiaaliset verkostot tai nää tulevaisuudessa, niin että ne voitais niinku hyödyntää osana sitä asiakkaan arkea tai asiakkaan kuntoutumista.

Ympäristöosaaminen kuntoutustoiminnassa

Kuntoutusalan ammattilaiselta vaaditaan monenlaista ympäristöön liittyvää osaamista. Ammattilainen tarvitsee esteettömyysosaamista ja hänen on osattava vaikuttaa ympäristöön sekä hyödyntää muuttuvaa ympäristöä osana asiakkaan arkea ja kuntoutumista. Myös muutokset ja kestävä kehitys huomioon otettuna kuntoutustoiminnassa on tärkeää.

Toi mitä A sano, varmaan onkin sitä muutosta, että lähetään siitä ihmisen niinku yksilön muuttamisesta tai vaikuttamisesta yksilön kautta niin myös siihen, että vaikutetaan siihen ympäristöön.

Teknologia- ja apuvälineosaaminen

Ammattilainen tarvitsee teknologiaan liittyvää osaamista, kuten ympäristöteknologia-osaamista sekä uusien teknologisten mahdollisuuksien tuntemista. Lisäksi tarvitaan apuvälineosaamista.

Että osaisi ohjata ja tuntea niitä uusia mahdollisuuksia, joita nyt on kehitteillä ympäristön, kotiympäristön ja uuden teknologian kehityksessä, et sen takia ympäristöteknologia, koska se on enemmän se niinkun asiakkaan arkea tukeva teknologia siinä ympäristössä.

Palvelujärjestelmäosaaminen

Kuntoutusalan lehtorit olivat sitä mieltä, että ammattilaiselta vaaditaan taitoa tukea asiakasta palvelujärjestelmän käytössä mm. niin, että asiakkaan kykyä ottaa käyttöön palvelujärjestelmän tarjoamia mahdollisuuksia tuetaan. Ammattilainen tarvitsee myös palvelujärjestelmän mahdollisuuksien ja toiminnan sekä paikallisen sosiaali- ja terveydenhuoltoalan järjestelmän ja toimijoiden tuntemusta.

Kuntoutusintervention tarjoaja siinä kaupungissa missä on, niin hänen tulis tietää ja tuntee näitä muita asiantuntijoita, ketä tota sillä alueella toimii. Et pystyy ohjaamaan ja sitten ottamaan yhteyttä ja tavallaan se ois niinku sujuvaa se työskentely sitten semmosissa pulmatilanteissa.

Kuntoutustoiminnan reunaehtojen ymmärtäminen

Kuntoutusalan ammattilaisen on ymmärrettävä ja osattava huomioida kuntoutustoiminnan reunaehdoja. Ammattilainen tarvitsee mm. perusymmärrystä omasta kontekstista sekä ymmärrystä siitä, minkälaisia palveluita asiakkaan on mahdollista saada. Toimintaa on pystyttävä sopeuttamaan olemassa oleviin reunaehtoihin. Ammattilaisen olisi myös osattava ymmärtää lakeja, asetuksia ja talouspuolta kuntoutustoiminnan reunaehtona.

Eihän me olla lainsäädännön asiantuntijoita eikä sitä pidä varmasti ollakaan, mut se semmonen tietynlainen perusymmärrys siitä omasta kontekstista, et esimerkiksi jos asiakkaan kohdalla harkitaan jotakin palveluja, niin on se perusymmärrys siitä, et miten se palvelu on rajautunut, et ei lähetä niinkun lupaamaan kuuta taivaalta tai hakemaan jotain sellaista mikä ei niinkun lähtökohtaisesti ole edes mahdollista, et ne reunaehdot, mitä se tuottaa siihen toimintaan ja kontekstiin, et ne olisi niinkun ymmärryksessä.

Kuntoutusalan yhteinen teoriaosaaminen

Ammattilaiset tarvitsevat ymmärrystä kuntoutusalan yhteisestä tietoperustasta sekä perustietoja kuntoutusalasta ja kuntoutusalaan liittyvästä toiminnasta. Tarvitaan myös toimintakyvyn ja toimijuuden yhteistä ymmärrystä ammattilaisten kesken. Lisäksi ICF-luokituksen ymmärtäminen on tärkeää.

Kaikilla on ne semmoset perustiedot siitä kuntoutusalasta ja siihen liittyvästä toiminnasta niinkun hallussa, puhutaan yhteistä kieltä, on jonkunlainen yhteinen rakenne ja sitten nämä eri ammatit, jotka, ammattialat, jotka liittyy, niin ne tuo

sen oman voiko sanoa spesiaaliosaamisensa siihen kokonaisuuteen, niin jotenkin ehkä näinkin sitä voi nähdä...

Tutkimus- ja kehittämisosaaminen

Tutkimus- ja kehittämisosaamiseen liittyen ammattilainen tarvitsee kuntoutusalan tutkimus- ja kehittämistyön viestintätaitoja. Näihin viestintätaitoihin kuuluu tutkimuksellinen tai tieteellinen kirjaaminen, popularisointi eli tieteen tuominen kansan kielelle sekä vaikuttavan asiantuntijaviestinnän taidot. Lisäksi ammattilainen tarvitsee tiedonhallinnan ja tiedonhaun taitoja. Ammattilaisella pitäisi olla hallussa tutkittua tietoa ja asiakkaan tarpeisiin vastaava tietoperusta, jonka avulla asiakas saa vastauksia ongelmiinsa. Lisäksi ammattilainen tarvitsee kehittämisosaamista ja kehittämisyhteistyöosaamista, kuten yhteiskehittelytaitoja. Tarvitaan myös tutkivaa ja kehittävää työotetta sekä valmiutta kehittää omaa työtä, muuttua ja etsiä uusia tapoja toimia.

Pitää olla semmonen niinku tietoperusta ja tutkittua tietoa olevaa tietoa, et se asiakas saa niihin sen ongelmiin ja haasteisiin ja tämmösiin niinkun kysymyksiin vastauksia.

Monialainen ja moniammatillisen osaaminen

Lehtorit korostivat sitä, että kuntoutusalan ammattilainen tarvitsee muiden ammattien ja alojen tuntemusta ja tietoisuutta niistä. Myös yhteistä kieltä ammattilaisten kesken tarvitaan. Lisäksi ammattilainen tarvitsee tiimityö- ja verkostoitumistaitoja, kuten kykyä toimia dialogissa muiden ammattilaisten kanssa. Ammattilaisen täytyy myös osata tunnistaa mikä on monialaista työskentelyä. Ammattilaiselta vaaditaan monialaista tutkimus- ja kehittämisosaamista sekä monialaisen viestinnän taitoja. Monialaiseen ja moniammatilliseen osaamiseen kuuluu myös palvelumuotoilu monialaisena ja moniammatillisena toimintana sekä luovuus ja innovatiivisuus moniammatillisessa ja monialaisessa toiminnassa.

Palvelumuotoiluhan on esimerkki monialaisesta ja moniammatillisesta toiminnasta, voi olla esimerkiksi, et jos siihen osallistuu useampi erilainen osaaja.

Taito tarkastella omaa toimintaa

Ammattilainen tarvitsee itsetuntemustaitoja mm. niin, että hän kykenee tunnistamaan omia reaktioitaan. Tämän lisäksi ammattilainen tarvitsee ymmärrystä omista rajoista ja taitoa rajata omaa työtä. Tämä edellyttää rehellisyyttä omista rajoista.

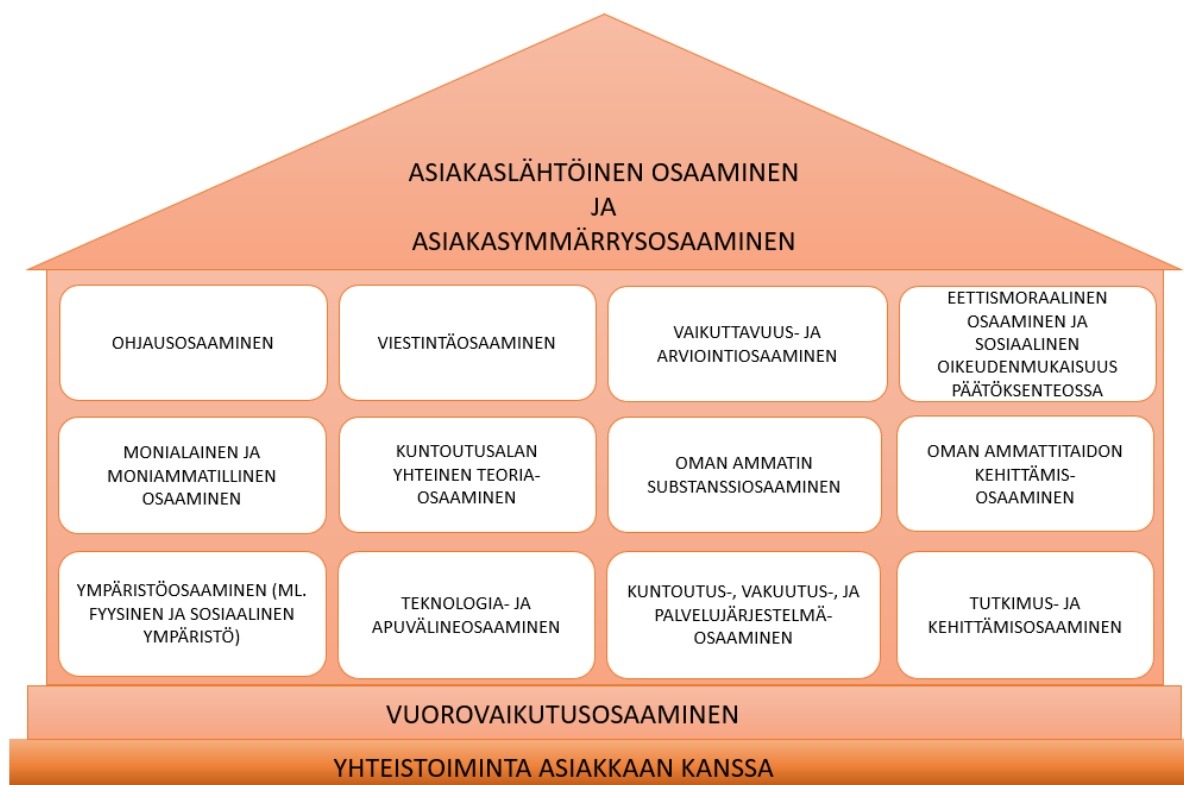
Puhuttiin siitä osana terapiasuhdetta tai asiakassuhdetta, että osataan tai ymmärretään myös sen asiakkaan mahdollinen vaihe siinä prosessissa missä hän

on ja tunnistetaan niitä omia reaktioita ja onko ne jotain suojaantumisia siinä vai pystytäänkö me olemaan siinä tilanteessa niinkun edelleenkin hyvin ja kuuntelemaan ja tukemaan sitä asiakasta, vaikka hänellä olis hankalampi tai muu vaihe siinä meneillään.

Lisäksi aineistosta nousi esiin se, että ammattilainen tarvitsee vahvaa **substanssiosaamista omasta ammatistaan**. Tarvitaan myös **ammattillista harkintaa** sekä **asiakastyön kirjaamisosaamista** niin, että ammattilainen osaa tehdä kirjaamiset huolellisesti ja kirjata asiakkaan tilanteen Kanta-palveluun. Ammattilainen tarvitsee myös **taitoa miettiä asiakkaan näkökulmasta mitä palveluun kuuluu, jotta palvelu sujuu jouhevasti** sekä **osaamista tarkkailla kuntoutustoiminnan laatua**.

8 Kuvaus ammattikorkeakoulutuksessa tuotettavasta asiakkaan kuntoutumista edistävistä kuntoutusalan ammattilaisen osaamisesta

Tutkimuksellisen kehittämistyön tulosten pohjalta tuotoksena syntyi kuvaus ammattikorkeakoulutuksessa tuotettavasta asiakkaan kuntoutumista edistävistä kuntoutusalan ammattilaisen osaamisesta (kuvio 2). Tuotos syntyi, kun kuntoutusalan esimiesten näkemyksiä tulevaisuuden työelämässä tarvittavasta asiakkaan kuntoutumista edistävistä osaamisesta sekä kuntoutusalan lehtoreiden näkemyksiä näihin työelämän vaatimuksiin vastaavasta osaamisesta peilattiin siihen, mitä kuntoutusajattelun muutos merkitsee kuntoutustoiminnassa asiakkaan kuntoutumisen kannalta kuntoutusalan ammattilaisten kuvaamana. Tutkimuksellisen kehittämistyön tuotos kuvaa ammattikorkeakoulua, jossa tuotetaan asiakkaan kuntoutumista edistävää kuntoutusosaamista. Ammattikorkeakoulutuksen kuntoutusalan tutkinto-ohjelmiin kuuluvat apuvälineteknikko, fysioterapeutti, jal-katerapeutti, kuntoutuksen ohjaaja, naprapaatti, osteopaatti, toimintaterapeutti ja YAMK (Harra ym. 2016: 3).

Kuvio 2. Kuvaus ammattikorkeakoulutuksessa tuotettavasta asiakkaan kuntoutumista edistävästä kuntoutusalan ammattilaisen osaamisesta

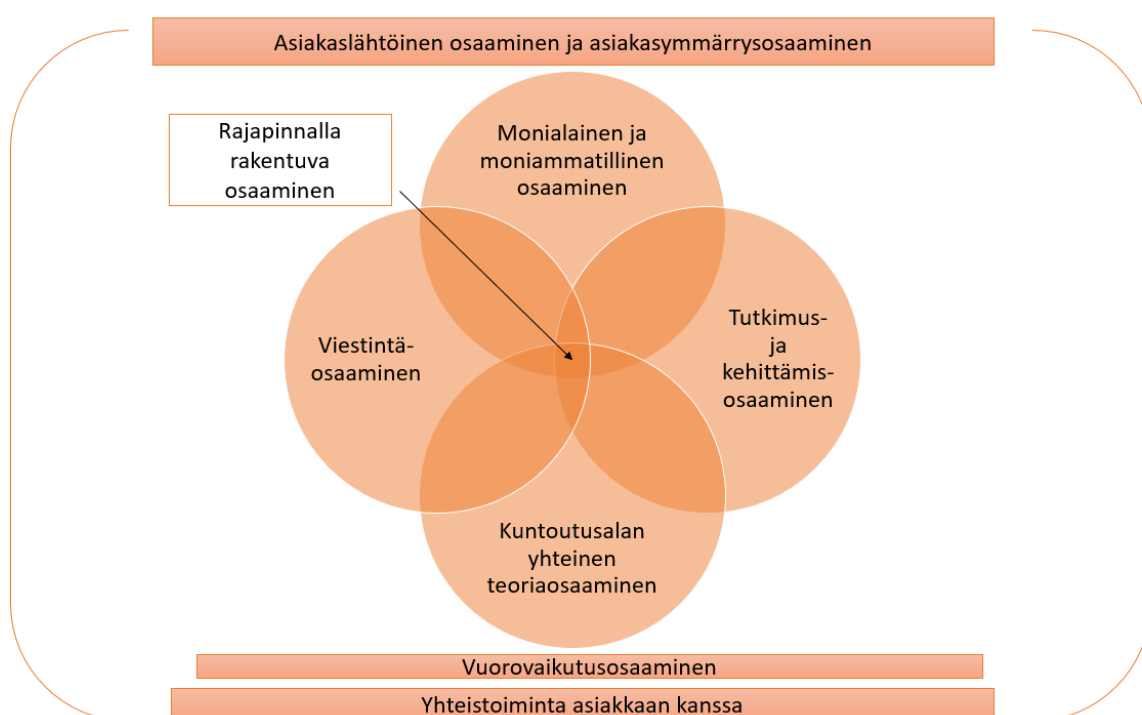
Kuviota 2 on tarkoitus tarkastella edeten alhaalta ylös, sillä siinä keskeistä on perusta, jonka päälle asiakkaan kuntoutumista edistävä osaaminen rakentuu. Kehittämistyön tulosten mukaan asiakkaan ja ammattilaisen välinen yhteistyö ja vuorovaikutus kuntoutustoiminnassa korostuu kuntoutusajattelun muutoksen myötä. Tähän peilattuna vankan perustan asiakkaan kuntoutumista edistävälle osaamiselle luo **yhteistoiminta asiakkaan kanssa** sekä **vuorovaikutusosaaminen**. Yhteistoiminta asiakkaan kanssa tarkoittaa yhteistoimintaa kuntoutumisprosessissa asiakkaan kanssa, tätä on esimerkiksi realististen tavoitteiden löytäminen yhdessä asiakkaan kanssa. Vuorovaikutusosaamiseen kuuluu taito kohdata asiakas ja taito kuunnella asiakasta sekä vuorovaikutussuhteessa erilaisten prosessien ja teoriataustojen ymmärtäminen. Tämän perustan päälle rakentuvat muut kuntoutusosaamisen osa-alueet, joista keskeisimmät on esitetty kuviossa 2:

- Kuntoutusalan ammattilainen tarvitsee **ympäristöosaamista (ml. fyysinen ja sosiaalinen ympäristö)**. Ammattilaisen on osattava hyödyntää muuttuvaa ympäristöä osana asiakkaan arkea ja kuntoutumista. Tämän lisäksi ympäristöosaamista on esteettömyysosaaminen sekä asiakkaan sosiaalisten verkostojen hyödyntäminen osana kuntoutumista. Myös toimintaympäristöosaaminen, kuten toimintaympäristön ymmärtäminen ja siihen vaikuttaminen kuuluu ympäristöosaamiseen.
- **Teknologia- ja apuvälineosaamista** on ympäristöteknologiaosaaminen ja uuden teknologian tuntemus sekä apuvälineosaaminen.
- Ammattilaiselta vaaditaan **kuntoutus-, vakuutus- ja palvelujärjestelmäosaamista**. Ammattilaisen on tunnettava erilaisten järjestelmien toimintaa, jotta hän osaa tukea asiakasta näiden käytössä. Ammattilaisen on myös ymmärrettävä kuntoutustoiminnan reunaehdot, kuten sitä miten lainsäädännön muutokset vaikuttavat omaan työhön.
- Kuntoutusalan **tutkimus- ja kehittämisosaamiseen** kuuluu tiedonhallinnan ja tiedonhaun taidot sekä taito lukea tutkimuksia ja suhtautua kriittisesti niistä saatuun näyttöön. Myös tutkiva ja kehittävä työote sekä valmius kehittää omaa työtä ja etsiä uusia tapoja toimia on tutkimus- ja kehittämisosaamista. Lisäksi tarvitaan tutkimus- ja kehittämistyön viestintätaitoja ja monitieteistä lähestymistapaa sekä tulevaisuuteen suuntautuneisuutta.
- **Monialaista ja moniammatillista osaamista** on mm. muiden ammattien ja alojen tuntemus ja tietoisuus niistä, yhteinen kieli sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kesken sekä palvelumuotoilu moniammatillisena ja monialaisena osaamisena. Lisäksi tarvitaan tiimityö- ja verkostoitumistaitoja, kuten kykyä toimia dialogissa muiden ammattilaisten kanssa.

- Ammattilaiset tarvitsevat **kuntoutusalan yhteistä teoriaosaamista**, johon kuuluu ymmärrys kuntoutusalan yhteisestä tietoperustasta, toimintakyvyn ja toimijuuden yhteinen ymmärrys ammattilaisten kesken sekä ICF-luokituksen ymmärtäminen. Ammattilainen tarvitsee myös perustiedot kuntoutusalasta ja kuntoutusalaan liittyvästä toiminnasta.
- Kuntoutusalan yhteisen teoriaosaamisen lisäksi ammattilainen tarvitsee vahvaa **substanssiosaamista omasta ammatista**.
- **Oman ammattitaidon kehittämisosaamiseen** kuuluu oman osaamisen kehittäminen sekä itsereflektiotaidot ja niiden kehittäminen. Ammattilainen tarvitsee myös taitoa tarkastella omaa toimintaa sekä itsetuntemustaitoja.
- Ammattilainen tarvitsee **ohjausosaamista** eli hänen on osattava ohjata sekä asiakasta että asiakkaan lähiympäristöä.
- Kuntoutusalan **viestintäosaamiseen** kuuluu sekä suullinen että kirjallinen viestintäosaaminen. Suullista viestintäosaamista on esimerkiksi ammattilaisen taito keskustella asiakkaan kanssa, niin että hän ymmärtää, mistä puhutaan. Kirjallista viestintäosaamista tarvitaan mm. asiakastyön kirjaamisessa sekä erilaisten suositusten kirjoittamisessa. Lisäksi kuntoutusalan ammattilainen tarvitsee voimavarakeskeistä- ja terveyttä edistävää viestintäosaamista, esimerkiksi niin että hän pystyy käymään asiakkaan kanssa voimaannuttavaa dialogia.
- Ammattilaisella on oltava **vaikuttavuus- ja arviointiosaamista**, johon kuuluu ymmärrys kuntoutumisen ja kuntoutumisprosessin vaikuttavuuteen liittyvistä asioista, taito arvioida vaikuttavuutta systemaattisesti sekä taito arvioida kuntoutumisprosessia eri näkökulmista.
- Lisäksi kuntoutusalan ammattilainen tarvitsee **eettismoraalista osaamista sekä kykyä sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen päätöksenteossa**.

Ylimpänä kuviossa on **asiakaslähtöinen osaaminen ja asiakasymmärrysosaaminen**. Nämä ovat yhteistoiminnasta asiakkaan kanssa ja vuorovaikutusosaamisesta rakentuvan perustan ohella kaikista keskeisimpiä asiakkaan kuntoutumista edistävän osaamisen osa-alueita. Kuntoutusajattelun muutoksen mukaisesti kuntoutustoiminta on asiakaslähtöistä, joten yhteys asiakaslähtöiseen osaamiseen ja asiakasymmärrysosaamiseen on selkeä. Asiakaslähtöiseen osaamiseen kuuluu asiakkaan tarpeiden tunnistaminen ja huomioiminen sekä asiakkaan mahdollisuuksien ja vaihtoehtojen selvittäminen ja näkeminen. Asiakasymmärrysosaamista on mm. asiakkaan tilanteen ymmärtäminen.

Huomattavaa tuotoksessa on se, että vaikka osaamisalueet on kuviossa esitelty toisistaan erillisinä, muodostavat ne yhdessä yhtenäisen kokonaisuuden. Talon sisällä asiakkaan kuntoutumista edistävä osaaminen rakentuu hybridimäisesti osaamisen eri osa-alueiden rajapinnoilla. Tämä on kuvattu esimerkinomaisesti kuviossa 3. Kahden tai useamman osaamisalueen rajapinnalla rakentuvan osaamisen lähtökohtana ovat asiakkaan tarpeet ja nämä määrittävät sen, millä rajapinnalla asiakkaan kuntoutumista edistävä osaaminen missäkin tilanteessa muodostuu. Tämän vuoksi raameina on edelleen yhteistoiminta asiakkaan kanssa ja vuorovaikutusosaaminen sekä asiakaslähtöinen osaaminen ja asiakasymmärrysoosaaminen.

Kuvio 3. Asiakkaan kuntoutumista edistävän osaamisen rakentuminen osaamisalueiden rajapinnalla

Tuotosta voidaan hyödyntää OsKu -hankkeessa pohjana selvitystyölle, miten kuntoutusalan koulutusta voidaan kehittää asiakkaan kuntoutumisen edistämiseksi.

9 Pohdinta

Tulosten tarkastelu

Tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoituksena oli kuvata, mitä osaamista kuntoutusalan ammattikorkeakoulutuksen tulee tuottaa asiakkaan kuntoutumisen edistämiseksi. Kehittämistyön tulosten pohjalta tuotoksena syntyi kuvaus ammattikorkeakoulutuksessa tuotettavasta asiakkaan kuntoutumista edistävästä kuntoutusalan ammattilaisen osaamisesta. Kehittämistyön tuloksissa huomionarvoista oli se, että kuntoutusajattelun muutoksen merkitykset kuntoutustoiminnassa näkyivät keskeisiltä osin samankaltaisuuksina myös esimiesten ja lehtoreiden kuvauksissa tulevaisuuden työelämässä tarvittavista osaamistarpeista.

Tulevaisuuden kuntoutusosaamisen kannalta verkostotoiminnan moninaisuus on keskeisessä osassa. Ammattilaisten, organisaatioiden ja hallinnollisten verkostojen tulisi kiinnittyä asiakkaiden omiin toiminnallisiin verkostoihin. Asiakkaan kuntoutumista edistävän toiminnan tulisi tapahtua asiakkaan omassa toimintaympäristössä, jolloin erityisesti paikalliset palveluverkostot ovat tärkeitä. (Sipari & Mäkinen 2012: 32.) Toimintaympäristöosaaminen, kuntoutus-, vakuutus- ja palvelujärjestelmäosaaminen sekä verkostojen merkitys korostuivat myös tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksissa. Asiakkaan kuntoutumisen edistämiseksi ammattilainen tarvitsee paikallisen sosiaali- ja terveydenhuoltoalan järjestelmän ja toimijoiden tuntemusta, mutta myös asiakkaan arjen tuntemusta. Toimintaympäristön ymmärtäminen ja siihen vaikuttaminen on keskeistä. Työn tuloksissa nousi esiin ajatus siitä, että ammattilainen löytäisi asiakkaalle verkostoja kuntoutumisen tukemiseksi. Tärkeänä nähtiin myös sosiaalisten verkostojen hyödyntäminen osana asiakkaan arkea ja kuntoutumista.

Asiakasta kiinnostaa se, miten hän saa apua ja tukea eikä hänen kannaltaan ole merkityksellistä mikä organisaatio tai kuka ammattilainen kunkin tehtävän hoitaa (Sipari & Mäkinen 2012: 32). Tätä ajatusta kehittämistyön tuloksiin peilaten kuntoutusajattelun muutos näkyy kuntoutustoiminnassa niin, että ammattirajat ylittävää osaamista laajennetaan ja tulevaisuutta on se, etteivät ammattikunnat pidä tiukasti kiinni omista rajoistaan. Valtioneuvoston kanslian Optimoitu sote-ammattilaisten koulutus- ja osaamisuudistus -jul-

kaisussa käsitellään sote-toimintaympäristön muutoksesta syntyvää tarvetta *rajatyöosaamiselle* (Kangasniemi ym. 2018: 62). Käsite viittaa siihen, miten ammattiryhmät tekevät yhteistyötä, ei rinnakkain, vaan tarpeen vaatiessa ylittäen ja limittäen perinteiset toimenkuvat ja tehtävärajaukset (Kangasniemi ym. 2018: 63; Günther ym. 2013: 89–96). Rajatyön etuna on, että asiakkaan tarpeiden vaatiessa voidaan toteuttaa muille ammattiryhmille kuuluvia tehtäviä sujuvan palveluketjun takaamiseksi. (Kangasniemi ym. 2018: 63.) Ammattirajat ylittävä osaaminen haastaa kuntoutusalan ammattilaisen, sillä ammattirajojen häilyessä substanssiosaamisen merkitys korostuu. Ammattilaisen vahvan substanssiosaamisen voisi ajatella olevan ikään kuin edellytys tuloksellisen rajatyöosaamisen toteutumiselle.

Tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksissa ilmenikin tarve ammattialakohtaiselle vahvalle substanssiosaamiselle. Myös sote-uudistuksen kannalta ammattialakohtainen substanssiosaaminen on merkittävässä roolissa ja tämän ajatellaan muodostavan tulevaisuuden osaamisen ytimen (Kangasniemi ym. 2018: 2). Vahvan näyttöön perustuvan tiedon ja substanssiosaamisen avulla asiakkaan tarpeet osataan tunnistaa ja arvioida ja asiakas saa tarpeitaan vastaavaa palvelua oikea-aikaisesti ja oikeassa paikassa (Kangasniemi ym. 2018: 68). Tutkimusymmärrys, kriittinen suhtautuminen tutkimusten näyttöön sekä tutkitun tiedon hallinta nousivat esiin myös kehittämistyön tuloksissa. Tutkimusosaamista tarvitaan, jotta asiakkaan ongelmia pystytään ratkaisemaan.

Substanssiosaamisen ohella kehittämistyön tuloksissa painottui tarve kuntoutusalan yhteiselle teoriaosaamiselle, kuten kuntoutusalan yhteiselle tietoperustalle. Kuntoutuksen yhteisen tietoperustan tarve tuli esille keskeisenä osaamisena myös Piiraisen ja Sjögrenin tutkimustulosten perusteella syntyneessä teoksessa (ks. Piirainen & Sjögren 2016: 123). Kuntoutusalan yhteisen tietoperustan tarve on keskeinen myös asiakkaan kuntoutumisen kannalta. Ilman kaikkien kuntoutusalan ammattilaisten yhteistä tietoperustaa kuntoutusalan, erityisesti monialaisen ja moniammatillisen kuntoutuksen, näyttöön perustuva kehittäminen asiakkaan parhaaksi on haastavaa. Piiraisen ja Sjögrenin mukaan kuntoutuksen yhteisen teorian ja tietoperustan sekä eri ammattialojen omien tietoperustojen kehittäminen on sekä haaste että kehittämiskohde (Piirainen & Sjögren 2016: 130).

Kehittämistyön tuloksissa korostunut tutkimus- ja kehittämisosaaminen on keskeistä osaamista, kun kehitetään kuntoutusalan yhteistä teoriaa ja tietoperustaa. Tutkimus- ja kehittämisosaamisen ohella tiedontuottajat korostivat monitieteistä lähestymistapaa, jotta tutkimustietoa pystyttäisiin hyödyntämään monipuolisesti asiakkaan kuntoutumisen

edistämiseksi. Tiedontuottajat kokivat, että omalta erikoisalalta tulee vain murto-osa siitä tiedosta, mitä pystytään hyödyntämään. Ilmiönä tarve tämänkaltaiselle osaamiselle ulottuu sosiaali- ja terveysalan ulkopuolellekin. Tulevaisuuden työelämässä on tarvetta monitieteiselle osaamiselle maailmanlaajuisesti alasta riippumatta, sillä globaalien ongelmien ratkaisemiseksi tarvitaan työntekijöitä, joilla on osaamista ja ymmärrystä monilta eri aloilta (ks. Davies, Fidler & Gorbis 2011: 11).

Kehittämistyön tuloksissa painottui viestintäosaaminen. Viestintäosaaminen oli keskeinen osaamisalue myös Kangasniemi ym. (2018) tutkimustuloksissa (Kangasniemi ym. 2018: 70). Uusi näkökulma tarvittavaan viestintäosaamiseen oli kuntoutusalan lehtoreiden esille tuoma voimavarakeskeinen- ja terveyttä edistävä viestintäosaaminen. Terveysviestinnän tutkimus on ollut Suomessa melko vähäistä (Torkkola 2008: 64). Voimavarakeskeisen ja terveyttä edistävän viestintäosaamisen voidaan ajatella olevan keskeisintä asiakkaan kuntoutumista edistävää viestintäosaamista ja tätä osaamisaluetta kuntoutusalan koulutuksessa tulisi kehittää. Tulevaisuuden työelämässä viestintäkanavien yhä moninaistuessa eri medioiden välityksellä viestiminen ja uusien mediamuotojen halluun ottaminen viestinnän keinona tulee olemaan arkipäivää myös sosiaali- ja terveysalalla (ks. Davies, Fidler & Gorbis 2011: 10). Kehittämistyön aineistosta noussut Kanta-palvelu, johon terveydenhuollon ammattilaiset kirjaavat asiakkaiden terveystietoja, voitaneen nähdä tiedon välittämisen lisäksi yhtenä viestintäkanava terveydenhuollon ammattilaisilta asiakkaille. Kehittämistyön tuloksissa Kanta-palvelun koettiin edistäneen kuntoutuksen jatkuvuutta ja läpinäkyvyyttä. Toisaalta Kanta-palvelu asettaa koko sosiaali- ja terveydenhuoltoalan uudenlaisen haasteen eteen. Miten kiireisessä työelämässä pystytään takaamaan se, että soteammattilaisilla on riittävästi aikaa huolellisten kirjausten tekemiseen? Kanta-palvelu todella edistää asiakkaan tietoisuuden lisääntymistä, mutta samalla lisää esimerkiksi väärinymmärrysten riskiä. Kun ammattilaisilla ei ole kiireisessä työelämässä tarpeeksi aikaa huolelliseen kirjaamiseen, kasvaa virheellisten kirjausten riski.

Kuntoutuksen eettiset kysymykset ovat keskeisiä, kun kuntoutusalan ammattilaiset toimivat omista ammateistaan käsin asiakkaan ja hänen läheistensä tukena ja apuna. Kuntoutuksen eettinen osaaminen on siis merkittävä osa asiakastyötä. (Piirainen & Sjögren 2016: 125; Kangasniemi ym. 2018: 69–70.) Etiikka korostuu myös, kun on kyse kuntoutuspalvelujen tasapuolisesta jakautumisesta (Piirainen & Sjögren 2016: 125). Eettisen ja moraalisen osaamisen tarve näkyi myös tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksissa. Kuntoutusalan esimiehet korostivat sitä, miten tärkeää on, että kuntoutusalan ammattilainen

mieltii eettisiä ja moraalisia kysymyksiä. Meneillään olevat sosiaali- ja terveydenhuoltoalan toimintaympäristön muutokset huomioiden kuntoutusalan ammattilaisen eettismoraalinen osaaminen ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus päätöksenteossa korostuneet tulevaisuudessa. Kiihtyvässä määrin tapahtuva terveydenhuollon palvelujen kaupallistaminen sekä kilpailutukset ja jatkuvat tarjouskierrokset saavat pohtimaan, mikä rooli etiikalla on terveydenhuollon uudistamisessa (ks. Hietanen 2017). Asiakkaan kuntoutumisen kannalta on ehdottoman tärkeää, että eettismoraalista osaamista vahvistetaan sekä koulutuksessa että työelämässä.

Työ kuntoutusalalla on ihmissuhdetyötä, joka vaatii ammattilaiselta myös omasta hyvinvoinnista huolehtimista. Kehittämistyön tuloksissa painottuivat ammattilaisen itsetuntemus- ja itsereflektiotaidot. Asiakkaan kuntoutumisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että ammattilainen pystyy tarkastelemaan omaa toimintaansa. Ammattilaisen on mahdollista tehdä auttamistyötä, jota kuntoutustyö luonteeltaan on, ilman itsetuntemustaitoja. Työelämän kiristyvät paineet sekä sote-toimintaympäristön muutokset asettavat haasteita näiden taitojen kehittämiseksi. Löytyykö työelämässä tilaa oman itsensä äärelle pysähtymiseen? Asiakkaan kannalta tämä on tärkeää. Nähtäväksi jää, pystyykö koulutus vastaamaan tähän haasteeseen ja tarjoamaan ammattilaiselle entistä parempia työkaluja itsereflektio- ja itsetuntemustaitojen kehittämiseen.

Asiakkaan kuntoutumista edistävän osaamisen ytimessä: asiakaslähtöisyys, asiakasymmärrys, vuorovaikutus ja yhteistoiminta asiakkaan kanssa

Kehittämistyön tulosten perusteella kuntoutusalan ammattilainen tarvitsee asiakaslähtöistä osaamista, johon kuuluu mm. asiakkaan tarpeiden tunnistaminen ja huomioiminen. Myös asiakasymmärrysosaaminen, kuten asiakkaan todellisen tilanteen ymmärtäminen korostui työn tuloksissa. Tulokset ovat yhteneväisiä Kangasniemi ym. (2018) tutkimushankkeen tulosten kanssa. Huolimatta siitä, että asiakaslähtöisyyttä pidetään sosiaali- ja terveysalalla lähes itsestäänselvytenä, liittyy siihen käsitteenä ongelmia. Asiakaslähtöisyyden käsitteestä ei ole yksimielisyyttä ja tavat opettaa sitä voivat olla kirjavia. (ks. Kangasniemi ym. 2018: 69.) Vaikka asiakaslähtöisyyttä pidetään kuntoutusalallakin lähes itsestäänselvytenä, on varottava päätyä tilanteeseen, jossa asiakaslähtöisyys jää paradoksaalisesti sananhelinäksi. Asiakaslähtöisyydessä on lopulta kyse asiakkaan arvostamisesta ja kunnioittamisesta (Günther ym. 2013: 129). Tämän vuoksi tutkimuksellisen kehittämistyön tekijä halusi korostaa työn tuotoksessa aidon asiakaslähtöisyyden merkitystä (ks. kuvio 2 ja 3).

Asiakaslähtöisyyden ei voida ajatella toteutuvan ilman vuorovaikutusosaamista, jota kuntoutusalan ammattilainen tämän kehittämistyön tulosten perusteella tarvitsee. Myös Kangasniemi ym. (2018) tutkimustuloksissa vuorovaikutusosaaminen nähtiin yhtenä tärkeimmistä sosiaali- ja terveysalan osaamistarpeista (Kangasniemi ym. 2018: 56). Vuorovaikutusosaaminen kytkeytyy läheisesti niin ikään työn tuloksissa esille tulleeseen yhteistoimintaan asiakkaan kanssa. Väitöskirjassaan Harra (2014) on tarkastellut terapeutista yhteistoimintaa. Harran mukaan terapeutin yhteistoiminnan osatekijöihin kuuluu vastavuoroinen yhteistoimijuus, joka voi toteutua esimerkiksi asiakkaan ja terapeutin vastavuoroisessa suhteessa. (Harra 2014: 3.) Yhteistoimijuus asiakkaan kanssa korostui myös kehittämistyön tuloksissa, kuntoutusalan lehtorit olivat sitä mieltä, että ammattilaiselta vaaditaan yhteistoimijuutta asiakkaan kanssa. Harran (2014) terapeutin yhteistoiminnan teorian mukaisesti yhteistoiminta edellyttää vastavuoroista vuorovaikutussuhdetta (Harra 2014: 3). Kehittämistyön tuloksissa sekä kuntoutusalan ammattilaiset, esimiehet että lehtorit korostivat vuorovaikutuksen merkitystä. Erityisesti asiakkaan kuuntelemista pidettiin tärkeänä. Tulokset eivät ole uusia eivätkä yllättäviä, mutta tämä ei vähennä vuorovaikutusosaamisen merkitystä ja sen merkitys korostuneet tulevaisuudessa. Vuorovaikutusosaamista tarvitaan enenevissä määrin myös muuallakin kuin sosiaali- ja terveysalalla. Kehittämistyönkin tuloksissa korostunut sosiaalinen älykkyys tulee olemaan tärkeä ja universaali taito eri alojen työntekijöille, sillä sen merkitystä ei edes teknologian kiihtyvä kehitys heikennä (ks. Davies, Fidler & Gorbis 2011: 8).

Tutkimuksellisen kehittämistyön tulosten mukaan asiakkaan kuntoutumisen kannalta keskeiset osaamisalueet eli asiakaslähtöinen osaaminen, asiakasymmärrysosaaminen ja vuorovaikutusosaaminen ovat tuoreiden tutkimustulosten valossakin tuttuja osaamistarpeita (ks. Kangasniemi ym. 2018: 70, 81). Kehittämistyön tuloksissa painottunut yhteistoiminta asiakkaan kanssa on myös entuudestaan tuttu käsite kuntoutuksen maailmasta (ks. Sipari 2014: 117). Sen sijaan yhteistoiminta asiakkaan kanssa *osaamisena* kuvastaa mahdollisesti uudenlaista kuntoutusosaamista ja kuntoutusajattelun muutosta. Kun asiakkaan ja ammattilaisen yhteistoiminta on tuloksellista, pystyvät asiakas ja ammattilainen yhdessä rakentamaan kuntoutumiselle realistiset tavoitteet, tekemään suunnitelman niihin pääsemiseksi, toteuttamaan tätä suunnitelmaa sekä arvioimaan yhdessä toteutunutta prosessia sekä tavoitteiden saavuttamista. Koska yhteistoiminta asiakkaan kanssa edellyttää ammattilaiselta vuorovaikutusosaamista sekä asiakaslähtöistä osaamista ja asiakasymmärrysosaamista, ei näitä osa-alueita voi täysin erotella toisistaan kuten ei muitakaan asiakkaan kuntoutumista edistävän osaamisen osa-alueita.

Asiakkaan kuntoutumista edistävän osaamisen rakentuminen osaamisalueiden rajapinnoilla

Ajatus luvussa 8 esittelystä esitetystä kuntoutusosaamisen eri osa-alueiden rajapinnoilla rakentuvasta osaamisesta (ks. kuvio 3) syntyi, kun kehittämistyön tekijä pohti sitä, miten kuntoutusosaamisen eri osa-alueet liittyvät toisiinsa, kun kyse on asiakkaan kuntoutumisen edistämisestä. Asiakkaan kuntoutumisen edistämiseksi voidaan tarvita monenlaista osaamista, mutta voiko kuntoutustoiminnassa vetää selkeitä rajoja eri osaamisalueiden välille? Voiko esimerkiksi moniammatillista osaamista olla ilman kuntoutusalan yhteistä teoriaosaamista? Jos moniammatilliseen osaamiseen ajatellaan kuuluvan yhteinen kieli ammattilaisten kesken, niin voiko yhteistä kieltä syntyä ilman kuntoutusalan yhteistä teoriaosaamista? Myös kuntoutusalan lehtorit pohtivat osaamisalueiden liittymistä toisiinsa:

A: Sit voi just miettii, et onks se tota ympäristöosaamista vai monialaista...

B: No niinpä.

A: Moniammatillista osaamista, että...

.

.

.

B: -- mut sit jos ajatellaan niinkun sitä monialaista osaamista niinku taitona, niin sehän on valtavan monista eri osa-alueista rakentuva...

Tulevaisuuden työelämässä tarvittava asiakkaan kuntoutumista edistävä osaaminen rakentuu siis asiakkaan tarpeiden mukaisesti osaamisen eri osa-alueiden rajapinnoilla. Olennaista tässä on, ettei ammattilainen määritä asiakkaan tarpeita, vaan asiakas on kuntoutusprosessissa mukana ns. kehittäjäkumppanina (ks. Sipari & Mäkinen 2012: 27). Pelkkä asiakkaan kuunteleminen ei siis riitä, vaan tavoitellaan tilaa, jossa asiakas itse sanoittaa tarpeitaan (ks. Sipari & Mäkinen 2012: 30). Kuntoutusammattilaisen ammattitaitoa on kyky auttaa asiakasta ilmaisemaan tarpeitaan tilanteessa, jossa tämä on asiakkaalle haastavaa.

Rajapinnalla syntyvä asiakkaan kuntoutumista edistävä osaaminen edellyttää siis aina vähintään kahta toimijaa: asiakasta ja ammattilaista. Myös asiakkaan läheiset ovat usein keskeisessä roolissa. Lisäksi mukana voi olla –ja usein onkin– useampi ammattilainen ja/tai organisaatio. Tämä on luonnollista, sillä kuntoutusta ei koskaan toteuteta yksin ja yksilöllisen osaamisen ohella tarvitaan yhteisöllistä osaamista (ks. Sipari & Mäkinen 2012: 33). Käsitys rajapinnoilla rakentuvasta osaamisesta haastaa koko kuntoutusalan

koulutuksen. Miten tähän haasteeseen pystytään vastaamaan? Kuntoutuksen ylemmässä AMK-koulutuksessa osaamista on jo kehitetty kehittäjäkumppanuudessa vieden sitä kohti moniasiantuntijuutta, jossa kuntoutuksen asiakkaiden ja ammattilaisten osaaminen yhdistyy (ks. Metropolia Ammattikorkeakoulu 2017b). Tämänkaltaista osaamista tulisi laajentaa koskemaan koko kuntoutusalan koulutusta. Tämänhetkinen kuntoutusalan koulutuksen pirstaleisuus ei edesauta rajapinnoilla syntyvän yhteisöllisen kuntoutusosaamisen rakentumista (ks. Harra ym. 2016: 4). Asiakkaan kuntoutumisen edistämiseksi tarvitaan siis yhä enenevässä määrin yhteistyötä kuntoutuksen ammatillisen koulutuksen, ammattikorkeakoulutuksen sekä yliopistokoulutuksen välillä työelämätoimijoita unohtamatta.

Jatkuvassa muutoksessa oleva kuntoutusosaaminen

Yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsottuna sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten, joihin myös kuntoutusalan ammattilaiset kuuluvat, osaaminen on ja sen tulee olla dynaamista eli jatkuvassa muutoksessa olevaa (Kangasniemi ym. 2018: 81). Tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksissakin korostui muutosketteryys, kun tiedontuottajat pohtivat, min-kälaisella ketteryydellä ja herkkyydellä kuntoutusala on mukana toimintaympäristön muutoksissa, joihin sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuskin lukeutuu. On siis selvää, että kuntoutusosaamisen täytyy olla alati uudistuvaa osaamista, sillä vain siten pystytään vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin. Lisäksi on huomioitava, että myös asiakkaiden tarpeet muuttuvat jatkuvasti toimintaympäristön muuttuessa.

On myös mahdollista, että tulevaisuuden kuntoutusosaaminen on sellaista, mitä emme osaa vielä tänä päivänä kuvitella. Ryhmähaastattelussa erään esimiehen esittämä näkemys kuntoutusosaamisesta kansalaistaitona oli mielenkiintoinen. Tämä tulevaisuusuauntautunut ajatus ei ole lainkaan kaukaa haettu, kun tiedostetaan Suomen haasteet väestön ikääntyessä. Toinen kiinnostava näkökulma on Siparin & Mäkisen (2012) esittämä ajatus siitä, voisiko muutokseen tähtäävä kuntoutusprosessi olla tulevaisuudessa eräänlainen asiakkaiden elämäntilanteisiin perustuva innovaatioprosessi (ks. Sipari & Mäkinen 2012: 28). Riippumatta siitä, millaista tulevaisuuden kuntoutusosaaminen on, määrittää se koko alan kehitystä. Olennaista on, että työelämän ja koulutuksen yhteistyöllä pystytään vastaamaan muuttuvan yhteiskunnan osaamistarpeisiin eikä jäädä pysähtyneeseen tilaan.

Kuntoutusalan ammattilaisten tarve kehittää osaamistaan jatkuvasti kuvastaa myös maailmanlaajuisista tulevaisuuden työelämän nousevaa trendiä, jonka myötä työntekijöiltä alasta riippumatta vaaditaan elinikäisen oppimisen taitoja. Tulevaisuudessa tarvitaan osaajia, jotka kykenevät työskentelemään nopeasti muuttuvissa toimintaympäristöissä. Työntekijöiden on jatkuvasti arvioitava ja päivitettävä osaamistaan, usein nopeallakin tahdilla. (ks. Davies, Fidler & Gorbis 2011: 13.) Samat piirteet korostuivat kehittämistyön tuloksissakin. Niiden mukaan kuntoutusalan ammattilainen tarvitsee jatkuvaa valmiutta kehittää omaa työtään, muuttua ja etsiä uusia tapoja toimia. Tämä johtaa – ja on jo johtanut – siihen, että vaatimukset ammattilaista kohtaan kasvavat. Enää ei riitä, että kuntoutusammattilainen on ainoastaan oman ammattinsa ja erikoisalansa asiantuntija. Tulevaisuudessa oman ammattitaidon kehittämisosaaminen on ehdoton edellytys sille, että ammattilainen kykenee suoriutumaan työtehtävistään hyvin.

Tutkimuksellisen kehittämistyön menetelmälliset valinnat ja eettisyys

Tutkimuksellisen kehittämistyön menetelmälliset valinnat tehtiin niin, että ne soveltuivat kehittämistyön tarkoitukseen. Aineiston keruu toteutui kolmessa vaiheessa. Tutkimuksellista kehittämistyötä tehdessä aineiston keruuta ei tarvitse tehdä itse alusta alkaen jokaisen ongelman ratkaisemiseksi, sillä yksittäisiin tutkimuskysymyksiin voi saada vastauksen valmiiden aineistojen pohjalta (ks. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009: 186). Kehittämistyön ensimmäisessä tutkimustehtävässä oli tarkoituksenmukaista hyödyntää valmiina aineistona kuntoutuksen ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opiskelijoiden oppimistehtäviä. Toisen tutkimustehtävän aineiston keruussa haluttiin, että kuntoutusalan esimiehet muodostaisivat yhdessä keskustellen ymmärrystä tulevaisuuden työelämässä tarvittavasta kuntoutusosaamisesta. Ryhmähaastattelu soveltuu menetelmäksi, kun haastateltavien halutaan muodostavan yhteinen kanta tiettyyn kysymykseen (Hirsjärvi & Hurme 2000: 61). Täsmäryhmähaastattelu sopi siis tähän tarkoitukseen hyvin. Täsmäryhmähaastattelun ominaispiirteiden mukaisesti tiedontuottajille oli asetettu tarkat valintakriteerit ja heidät kutsuttiin haastatteluun (ks. Hirsjärvi & Hurme 2000: 62). Ryhmähaastattelun haittana voi olla, että kaikki haastatteluun kutsut eivät tulekaan paikalle (Hirsjärvi & Hurme 2000: 63). Näin kävi myös kehittämistyön aineiston keruussa, kun kaksi ryhmähaastatteluun ilmoittautunutta ei päässyt paikalle. Ryhmähaastatteluun paikalle päässeet tiedontuottajat olivat kuitenkin aiheesta innostuneita. Kolmannessa vaiheessa aineisto kerättiin kuntoutusalan lehtoreille pidetyssä työpajassa, jossa hyödynnettiin Closed space -kahvilamenetelmää. Kahvilatyöskentely sopi aineiston keruumenetelmäksi hyvin, sillä lehtorit olivat sekä itseohjautuvia että motivoituneita työskentelyyn

(ks. Kantojärvi 2012: 181). Koska kehittämistyössä kerättiin erilaisia tutkimusaineistoja, voidaan tämän ajatella nostaneen tutkimuksellisen kehittämistyön kattavuutta (ks. Vilkkä 2015: 70).

Tutkimuksellisen kehittämistyön aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Kokonaisuudessaan aineisto oli laaja ja sisällöltään rikasta. Analysointivaihe oli kehittämistyön tekijälle työläs. Tutkimuksellisen kehittämistyön tekijä oli kokematon sekä haastattelijana että työpajan fasilitaattorina. Tämä tuli esille aineistoja analysoidessa, kun tekijä huomasi, että olisi voinut esittää aineiston keruutilanteissa lisää tarkentavia ja syventäviä kysymyksiä. Analysointia tehdessä vaarana oli tulkitseminen. Haasteista huolimatta kehittämistyön tekijä pyrki analyysia tehdessään olemaan mahdollisimman uskollinen alkuperäiselle aineistolle. Lisäksi kehittämistyön tekijä pyrki pitämään alaluokatasolle analysoidut tulokset mahdollisimman konkreettisina, niin ettei tietoa päässyt häviämään. Tutkimuksellisen kehittämistyön luotettavuutta nostaa se, että kehittämistyön tekijä luetutti kolmannessa aineiston keruuvaiheessa kerätylle aineistolle tehdyn analyysin yhdellä tiedontuottajista. Tällä tavoin kehittämistyön tekijä halusi varmistaa, että tiedontuottaja tunnisti analyysissa esitettyjen tulosten olevan todella niitä, mistä aineistokeruutilanteessa keskusteltiin.

Tutkimuksellinen kehittäminen tehtiin hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen (ks. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009: 23) ja tutkimuslupa haettiin Metropolia Ammattikorkeakoululta. Kuntoutusalan ammattilaisille kerrottiin tutkimuksellisesta kehittämistyöstä suullisesti sekä annettiin tutkimushenkilötiedote kirjallisena (liite 1). Kuntoutusosalalla työskenteleville esimiehille ja kuntoutusalan lehtoreille lähetettiin etukäteen sähköpostitse tutkimushenkilötiedote (liitteet 2–3) ja heillä oli mahdollisuus saada lisätietoja tutkimuksellisesta kehittämistyöstä myös suullisesti.

Tutkimukselliseen kehittämistyöhön osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen. Tämä varmistettiin niin, että kaikille tiedontuottajille annettiin allekirjoitettavaksi suostumusasiakirja (liitteet 4–5). Tutkimusaineistoa käsiteltiin luottamuksellisesti eikä ketään yksittäistä henkilöä voi tunnistaa lopullisesta raportista. Kaikessa aineiston käsittelyssä ja säilyttämisessä noudatettiin erityistä huolellisuutta. Aineiston käsittelyyn ei osallistunut ulkopuolisia henkilöitä. Kaikki tutkimusaineisto hävitettiin tutkimuksellisen kehittämistyön valmistuttua. Kehittämistyön tekijä pyrki raporttia kirjoittaessaan kuvaamaan kehittämistyön kaikki vaiheet mahdollisimman huolellisesti.

Kehittämistyöprosessi oli tutkimuksellisen kehittämistyön tekijälle mielenkiintoinen jo aiheen valinnasta ja rajauksesta alkaen. Kehittämistyön kiinnostuksen kohteena ollut ilmiö eli asiakkaan kuntoutumista edistävä osaaminen oli aiheen ajankohtaisuuden lisäksi kehittämistyön tekijälle merkityksellinen, mikä edesauttoi kehittämistyön tekijän sitoutumista työhön sekä kehittämistyöprosessin eteenpäin viemistä. Tutkimuksellisen kehittämistyön toteutus aina tutkimussuunnitelman kirjoittamisesta raportin viimeistelyyn asti toteutui pitkällä aikavälillä, joten työn tekijä pystyi välillä ottamaan etäisyyttä aiheeseen ja palaamaan kehittämistyön äärelle tuorein ajatuksin.

Tutkimuksellisen kehittämistyön hyödynnettävyys ja jatkotutkimusaiheet

Tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksia voidaan hyödyntää OsKu eli Osaamista kuntoutukseen -hankkeessa. Tutkimuksellinen kehittämistyö on tuottanut tietoa siitä, minkälaista on asiakkaan kuntoutumista edistävä kuntoutusalan ammattilaisen osaaminen. Tiedontuottajat olivat kuntoutusalan ammattilaisia, esimiehiä sekä lehtoreita kuntoutusalan eri ammattiryhmistä, joten näkökulma aiheeseen on ollut moniulotteinen. Tuloksia voidaan hyödyntää OsKu -hankkeessa myös pohjana tulevaisuuden osaamisen ennakointityölle sekä pohjana toimintamallien uudistamiselle, joka on myös yksi hankkeen tavoitteista (ks. Metropolia Ammattikorkeakoulu 2017a). Lisäksi kehittämistyön tuloksia voidaan hyödyntää osaamiskeskittymän kautta kuntoutusalan koulutusohjelmien opetussuunnitelmien kehittämisessä.

Tulevaisuuden kuntoutustoiminnassa painottuu yhä enemmän asiakkaiden ja ammattilaisten kehittäjäkumppanuus (Sipari & Mäkinen 2012: 28). Tämän pitäisi olla tulevaisuutta myös kuntoutusosaamisen ja kuntoutusalan koulutuksen kehittämisessä. Jotta asiakaslähtöisyys toteutuu aidosti sosiaali- ja terveysalalla, tulisi asiakkaat ottaa mukaan koulutuksen kehittämiseen sen suunnittelu-, toteutus- ja arviointivaiheissa (ks. Kangasniemi ym. 2018: 77). Jatkotutkimusaiheena tälle tutkimukselliselle kehittämistyölle voisi olla selvittää, miten asiakkaat ovat tällä hetkellä mukana kuntoutusalan koulutuksen suunnittelussa ja miten asiakkaiden osallistumista kuntoutusalan koulutuksen suunnitteluun voitaisiin lisätä? Tällä hetkellä kokemusasiantuntijoita käytetään sosiaali- ja terveysalan koulutuksessa jonkin verran, mutta tämä ei ole systemaattista (Kangasniemi ym. 2018: 77).

Tämä tutkimuksellinen kehittämistyö on keskittynyt kuvaamaan kuntoutusalan ammattilaisen osaamista, jolloin näkökulma kuntoutusosaamiseen on ollut pääasiassa yksilölähtöinen. Kuntoutusosaamisen yhteisöllinen ulottuvuus tuli kuitenkin esiin kehittämistyön tuloksissa tarkasteltaessa asiakkaan kuntoutumista edistävän osaamisen syntymistä eri osaamisalueiden rajapinnoilla yhteistoiminnassa asiakkaan kanssa sekä monialaisen- ja moniammatillisen osaamisen yhteydessä. Kuntoutusalalla sekä koko sosiaali- ja terveysalalla keskiössä on perinteisesti ollut juuri yksilön osaaminen (Kangasniemi ym. 2018; Sipari & Mäkinen 2018: 8). Tulevaisuusnäkökulmasta katsottuna olisi tärkeää tutkia tarkemmin kuntoutusalan yhteisöllistä osaamista. Olisi myös mielenkiintoista selvittää, minkälaisia ovat ne rakenteet, jotka mahdollistavat kuntoutusalan ammattilaisten osaamisen muuttamisen organisaatioiden osaamiseksi ja toiminnaksi (ks. Ojala 2008: 57). Jatko-tutkimusaiheena voisi olla selvittää, minkälaista on työyhteisöissä rakentuva asiakkaan kuntoutumista edistävä osaaminen?

Lähteet

Autti-Rämö, Ilona, Mikkelsen, Marja, Lappalainen, Tiina & Leino Eeva 2016. Kuntoutumisen prosessi. Teoksessa Autti-Rämö, Ilona, Salminen, Anna-Liisa, Rajavaara, Marketta & Ylinen Arne (toim.): Kuntoutuminen. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 56–73.

Autti-Rämö, Ilona & Salminen, Anna-Liisa 2016. Kuntoutumisen hyvät käytännöt. Teoksessa Autti-Rämö, Ilona, Salminen, Anna-Liisa, Rajavaara, Marketta & Ylinen, Arne (toim.): Kuntoutuminen. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 14–17.

Arene 2017. TKI-toiminta. Saatavana osoitteessa: <<http://www.arene.fi/fi/ammattikorkeakoulut/tki-toiminta>>. Luettu 8.7.2017.

Davies, Anna, Fidler, Devin & Gorbis, Marina 2011. Future Work Skills 2020. Institute for the Future for Apollo Research Institute. Saatavana osoitteessa: <https://uqpn.uq.edu.au/files/203/LIBBY%20MARSHALL%20future_work_skills_2020_full_research_report_final_1.pdf>. Luettu 20.8.2018.

Günther, Kirsi, Raitakari, Suvi, Juhila, Kirsi, Saario, Sirpa, Kaartamo, Riina & Kulmala, Anna 2013. Asiakaslähtöisyys vakavaa mielen sairautta sairastavien nuorten aikuisten kuntoutuskurssilla. Etnometodologinen tapaustutkimus. Tampere: Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry. Saatavana osoitteessa: <<https://www.mielen.fi/wp-content/uploads/2016/05/ASIAKASLAHTOISYYS-verkko.pdf>>. Luettu 25.7.2018.

Hanhinen, Taina 2010. Työelämäosaaminen. Kvalifikaatioiden luokitusjärjestelmän konstruointi. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Saatavana osoitteessa: <<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66674/978-951-44-8290-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Luettu 14.12.2017.

Harra, Toini, Holvikivi, Johanna, Hyrkkänen, Ursula, Immonen, Mirja, Kiviaho-Tiippana, Arja, Pikkarainen Aila, Sallinen, Merja & Sihvonen, Sanna 2016. Kuntoutusalan koulutuksen uudistaminen ammattikorkeakouluissa. Dialogityöskentelyn tulokset. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Saatavana osoitteessa: <<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/113478/Kuntoutusalan%20koulutuksen%20uudistaminen%20ammattikorkeakouluissa.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Luettu 2.7.2017.

Harra, Toini 2014. Terapeuttinen yhteistoiminta. Asiakkaan osallistumisen mahdollistaminen toimintaterapiassa. Akateeminen väitöskirja. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Saatavana osoitteessa: <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-484-772-8>>. Luettu 30.7.2018.

Heikkilä, Teppo 2017. Työelämän ja tulevaisuuden osaamistarpeet. Teoksessa Kukkonen, Tuula (toim.): Uutta erikoisosaamista korkeakoulutetuille. Sosiaali-, terveys-, liikunta- ja kauneudenhoitoalan erikoistumiskoulutustarpeiden kartoittaminen 2016. Joensuu: Karelia-ammattikorkeakoulu. 20–27. Saatavana osoitteessa: <<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/122346/uutta-erikoisosaamista-korkeakoulutetuille.pdf?sequence=1>>. Luettu 30.10.2017.

Hietanen, Päivi 2017. Onko etiikalla roolia terveydenhuollon uudistamisessa? Potilaan Lääkärilehti. Pääkirjoitus Lääkärilehdestä 36/2017. Saatavana osoitteessa:

<<http://www.potilaanlaakarilehti.fi/kommentit/onko-etiikalla-roolia-terveydenhuollon-uudistamisessa/>>. Luettu 26.8.2018.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15. painos. Helsinki: Tammi.

Holvikivi, Johanna, Harra, Toini, Kiventausta, Kaisu & Sipari, Salla 2016. Kuntoutusalan koulutus. Valtakunnallinen selvitys kuntoutusalan koulutuksesta ammattikorkeakouluissa 2015. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Saatavana osoitteessa: <http://kuntoutus-alanselvitys.metropolia.fi/Kuntoutusalan_koulutus_2015.pdf>. Luettu 28.6.2017.

Järvikoski, Aila 2013. Monimuotoinen kuntoutus ja sen käsitteet. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:43. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavana osoitteessa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70263/URN_ISBN_978-952-00-3457-3.pdf>. Luettu 11.8.2018.

Kangasniemi, Mari, Hipp, Kirsi, Häggman-Laitila, Arja, Kallio, Hanna, Karki, Suyen, Kinnunen, Pirjo, Pietilä, Anna-Maija, Saarnio, Reetta, Viinamäki, Leena, Voutilainen, Ari & Waldén, Anne 2018. Optimoitu sote-ammattilaisten koulutus- ja osaamisuudistus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 39/2018. Valtioneuvoston kanslia. Saatavana myös sähköisesti osoitteessa: <<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160883/39-2018-Optimoitu%20sote-osaaminen.pdf>>. Luettu 24.7.2018.

Kantojärvi, Piritta 2012. Fasilitointi luo uutta. Menesty ryhmän vetäjänä. Helsinki: Talentum.

Kuntoutuksen uudistamiskomitea 2017. Kuntoutuksen uudistamiskomitean ehdotukset kuntoutusjärjestelmän uudistamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2017:41. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavana osoitteessa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160273/RAP2017_41.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. Luettu 22.12.2017.

Metropolia Ammattikorkeakoulu 2017a. OsKu – osaamista kuntoutukseen. Saatavana osoitteessa: <<https://www.metropolia.fi/tutkimus-kehittaminen-ja-innovaatiot/hankkeet/osku-osaamista-kuntoutukseen/>>. Luettu 28.7.2018.

Metropolia Ammattikorkeakoulu 2017b. Kehittäjäkumppanuus kuntoutujan hyväksi. Kuntoutuksen ylempi AMK tutkinto-ohjelma. Saatavana osoitteessa: <https://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Klusterit/Hyto/Kunty/Kuntoutuksen_tutkinto-ohjelma__esite.pdf>. Luettu 30.8.2018.

Mäkinen, Elisa 2014. Kuntoutujan uusi asema. Teoksessa Sipari, Salla, Mäkinen, Elisa & Paalasmaa, Pekka (toim.): Kuntoutettavasta kehittäjäkumppaniksi. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. 8–14. Saatavana myös sähköisesti osoitteessa: <http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/122927/AATOS_13.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 11.8.2018

Ollus, M., Roivio, R., Mieskonen, J., Vuorinen, P., Karko, J., Vuori, S. & Yli-Anttila, P. 1990. Joustava tuotanto- ja verkostotalous. Tekniikan, talouden ja yhteiskunnan vuorovaikutus 1990-luvulla. Sitran julkaisuja 109. Helsinki: Sitra.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017a. Sote-koulutuksen uudistaminen käynnistyy. Päivitetty 6.4.2017. Saatavana osoitteessa: <http://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/sote-koulutuksen-uudistaminen-kaynnistyy>. Luettu 27.7.2017.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017b. Hankkeet ja säädösvalmistelu. Osaamisella so-teen -hanke. Saatavana osoitteessa: <<http://minedu.fi/hanke?tunnus=OKM042:00/2017>>. Luettu 23.12.2017.

Otala, Leenamaija 2008. Osaamispääoman johtamisesta kilpailuetu. Helsinki: WSOYpro.

Piirainen, Arja & Sjögren, Tuulikki 2015. Selvitys kuntoutusalan koulutusten yhteisistä sisällöistä, Kuntoutuksen osaaminen -tutkimuksen tulosten tiivistelmä. Jyväskylän yliopisto. Terveystieteiden laitos. Saatavana osoitteessa: <https://www.jamk.fi/globalassets/tapahtumakalenteri--events/hyvin-tapahtumat/kuntoutuksen-dialogipaivat/kuntouksen-osaaminen_okm_--25.3-2015_piirainen-ja-sjogren.pdf>. Luettu 2.7.2017.

Piirainen, Arja & Sjögren, Tuulikki 2016. Laaja-alainen ja monikerroksinen kuntoutuksen osaaminen. Jyväskylän yliopisto. Terveystieteiden laitos. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Julkaisuja 6/2016. Saatavana osoitteessa: <<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/55160/978-951-39-6760-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Luettu 11.7.2018.

Ruohotie, Pekka 2002. Kvalifikaatioiden ja kompetenssien kehittäminen ammattikorkeakoulun tavoitteena. Teoksessa Liljander, Juha-Pekka (toim.): Omalla tiellä. Ammattikorkeakoulut kymmenen vuotta. Helsinki: Arene. Edita.

Sipari, Salla & Mäkinen, Elisa 2012. Yhdessä rakentuva kuntoutusosaaminen. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. Saatavana osoitteessa: <https://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Julkaisutoiminta/Julkaisusarjat/AATOS/PDF/Metropolia_AATOS_6-12.pdf>. Luettu 19.5.2018.

Sipari, Salla, Mäkinen, Elisa & Paalasmaa, Pekka 2011. Yhteiskehittelyllä näkymää kuntoutuksen käytäntöihin. Kuntoutus 34 (3). 31–39. Saatavana myös sähköisesti osoitteessa: <<https://kuntoutusportti.fi/tietokanta/yhteiskehittelylla-nakymaa-kuntoutuksen-kaytantoihin/>>. Luettu 16.8.2018.

Sipari, Salla 2014. Tavoitteista rakentuvat toimivat verkostot. Teoksessa Sipari, Salla, Mäkinen, Elisa & Paalasmaa, Pekka (toim.): Kuntoutettavasta kehittäjäkumppaniksi. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. 113–119. Saatavana myös sähköisesti osoitteessa: <http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/122927/AATOS_13.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 2.8.2018.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2015. Työelämä 2025 -katsaus. Työelämän ja työympäristön muutosten vaikutukset työsuojeluun ja työhyvinvointiin. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Työsuojeluosasto. Saatavana sähköisesti osoitteessa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70339/URN_ISBN_978-952-00-3573-0.pdf?sequence=1>. Luettu 27.1.2018.

Topo, Päivi & Autti-Rämö, Ilona 2016. Eettiset näkökohdat kuntoutuksessa. Teoksessa Autti-Rämö, Ilona, Salminen, Anna-Liisa, Rajavaara, Marketta & Ylinen Aarne (toim.): Kuntoutuminen. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 83–90.

Torkkola, Sinikka 2008. Sairas juttu. Tutkimus terveystietojournalismin teoriasta ja sanomalehden sairaalasta. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Saatavana osoitteessa: <<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67901/978-951-44-7494-1.pdf?sequence=1>>. Luettu 31.7.2018.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. painos. Helsinki: Tammi.

Valtioneuvosto n.d. Osaaminen ja koulutus. Hallitusohjelman toteutus. Toimenpiteet. Saatavana osoitteessa: <<http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelman-toteutus/osaaminen/karkihanke5>>. Luettu 21.7.2017.

Valtioneuvoston kanslia 2015. Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2015. Saatavana osoitteessa: <http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_netti.pdf/801f523e-5dfb-45a4-8b4b-5b5491d6cc82>. Luettu 27.6.2017.

Viitala, Riitta 2005. Johda osaamista! Osaamisen johtaminen teoriasta käytäntöön. Inforviestintä Oy.

Vilkkä, Hanna 2015. Tutki ja kehitä. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Tutkimushenkilötiedote kuntoutusalan ammattilaisille

Hyvä kuntoutusalan ammattilainen,

OsKu eli Osaamista kuntoutukseen -hanke on Jyväskylän ammattikorkeakoulun sekä Metropolia Ammattikorkeakoulun alkuvuodesta 2017 käynnistämä yhteinen kuntoutusalan osaamiskeskittymä. Osaamiskeskittymä pyrkii seuraavan neljän vuoden aikana uudistamaan, vahvistamaan ja kehittämään kuntoutusta kuntoutujien parhaaksi. Kutsun sinut osallistumaan tutkimukselliseen kehittämistyöhöni, joka on osa Metropolia Ammattikorkeakoulun kuntoutuksen ylemmän amk-tutkinnon opintoja ja OsKu -hanketta. Tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoituksena on kuvata, mitä osaamista kuntoutusalan ammattikorkeakoulutuksen tulee tuottaa asiakkaan kuntoutumisen edistämiseksi. Kehittämistyön tutkimussuunnitelman ovat hyväksyneet työtäni ohjaavat yliopettajat FT Elisa Mäkinen ja FT Pekka Paalasmaa ja Metropolia Ammattikorkeakoulu on myöntänyt tutkimusluvan 13.2.2018.

Tutkimuksellisessa kehittämistyössä selvitän, mitä kuntoutusajattelun muutos merkitsee kuntoutustoiminnassa kuntoutusalan ammattilaisten kuvaamana. Tätä varten pyydän lupaa käyttää Kuntoutuksen muuttuvat paradigmat -opintojakson oppimistehtävääsi tutkimuksellisen kehittämistyöni aineistona.

Tutkimusaineisto käsitellään ja säilytetään luottamuksellisesti eikä ketään yksittäistä henkilöä voida tunnistaa lopullisesta raportista. Tutkimusaineiston analysointiin ei osallistu ulkopuolisia henkilöitä ja kaikki materiaali hävitetään kehittämistyön valmistuttua. Valmis työ on saatavissa elektronisena versiona Metropolia Ammattikorkeakoulun kirjaston Theseus -tietokannasta. Tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksia hyödynnetään OsKu -hankkeessa.

Mikäli haluat osallistua tutkimukselliseen kehittämistyöhöni, pyydän sinua ystävällisesti lähettämään Kuntoutuksen muuttuvat paradigmat -opintojakson oppimistehtävän allekirjoittaneelle sähköpostitse osoitteeseen elina.soinio@metropolia.fi 11.3.2018 mennessä. Tietosuojaan turvaamiseksi pyydän poistamaan oppimistehtävästä tunnistettavuustiedot (nimi, opiskelijanumero ja työpaikan/yksikön tarkat tiedot) ennen lähettämistä. Annan mielelläni lisätietoa kehittämistyöstä.

Yhteistyöterveisin,

Elina Soinio

Toimintaterapeutti/Kuntoutuksen YAMK -opiskelija, Metropolia Ammattikorkeakoulu

elina.soinio@metropolia.fi

puh. XXX XXX XXXX

Tutkimushenkilötiedote esimiehille

Hyvä kuntoutusalalla työskentelevä esimies,

OsKu eli Osaamista kuntoutukseen -hanke on Jyväskylän ammattikorkeakoulun sekä Metropolia Ammattikorkeakoulun alkuvuodesta 2017 käynnistämä yhteinen kuntoutusalan osaamiskeskittymä. Osaamiskeskittymä pyrkii seuraavan neljän vuoden aikana uudistamaan, vahvistamaan ja kehittämään kuntoutusta kuntoutujien parhaaksi. Kutsun sinut ryhmähaastatteluun, jossa tarkoituksena on selvittää, minkälaista asiakkaan kuntoutumista edistävää kuntoutusosaamista tulevaisuuden työelämässä tarvitaan kuntoutusalan esimiesten näkökulmasta.

Haastattelu liittyy tutkimukselliseen kehittämistyöhöni, joka on osa Metropolia Ammattikorkeakoulun kuntoutuksen ylemmän amk-tutkinnon opintoja ja OsKu -hanketta. Tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoituksena on kuvata, mitä osaamista kuntoutusalan ammattikorkeakoulutuksen tulee tuottaa asiakkaan kuntoutumisen edistämiseksi. Kehittämistyön tutkimussuunnitelman ovat hyväksyneet työtäni ohjaavat yliopettajat FT Elisa Mäkinen ja FT Pekka Paalasmaa ja Metropolia Ammattikorkeakoulu on myöntänyt tutkimusluvan 13.2.2018. Haastattelu toteutuu ryhmähaastatteluna, jossa on tarkoitus yhdessä keskustellen luoda ymmärrystä tulevaisuuden työelämässä tarvittavasta kuntoutusosaamisesta. Haastattelu toteutuu Metropolia Ammattikorkeakoulun tiloissa (Vanha viertotie 23, 00350 Helsinki) torstaina 5.4 klo 15 alkaen ja kestää noin 1,5 tuntia.

Haastatteluun osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja jokaisella osallistujalla on oikeus keskeyttää osallistumisensa milloin tahansa syytä ilmoittamatta. Haastattelu nauhoitetaan ja litteroidaan. Kaikki kerättävä tieto käsitellään ja säilytetään luottamuksellisesti eikä ketään yksittäistä henkilöä voida tunnistaa lopullisesta raportista. Tutkimusaineiston analysointiin ei osallistu ulkopuolisia henkilöitä ja kaikki taltioitu materiaali hävitetään kehittämistyön valmistuttua. Valmis työ on saatavissa elektronisena versiona Metropolia Ammattikorkeakoulun kirjaston Theseus -tietokannasta. Tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksia hyödynnetään OsKu -hankkeessa.

Annan mielelläni lisätietoa kehittämistyöstä. Ilmoittautuminen haastateltavaksi allekirjoittaneelle: elina.soinio@metropolia.fi tai puh. XXX XXX XXXX.

Yhteistyöterveisin,

Elina Soinio

Toimintaterapeutti/Kuntoutuksen YAMK -opiskelija, Metropolia Ammattikorkeakoulu

Tutkimushenkilötiedote lehtoreille

Hyvä kuntoutusalan lehtori,

OsKu eli Osaamista kuntoutukseen -hanke on Jyväskylän ammattikorkeakoulun sekä Metropolia Ammattikorkeakoulun alkuvuodesta 2017 käynnistämä yhteinen kuntoutusalan osaamiskeskittymä. Osaamiskeskittymä pyrkii seuraavan neljän vuoden aikana uudistamaan, vahvistamaan ja kehittämään kuntoutusta kuntoutujien parhaaksi. Kutsun sinut osallistumaan työpajaan, jossa tarkoituksena on luoda yhdessä ymmärrystä siitä, mitä on työelämän kuntoutusosaamisen vaatimuksiin vastaava kuntoutusalan ammattilaisten kuntoutusosaaminen.

Työpaja liittyy tutkimukselliseen kehittämistyöhöni, joka on osa Metropolia Ammattikorkeakoulun Kuntoutuksen ylemmän amk-tutkinnon opintoja ja OsKu -hanketta. Tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoituksena on kuvata, mitä osaamista kuntoutusalan ammattikorkeakoulutuksen tulee tuottaa asiakkaan kuntoutumisen edistämiseksi. Kehittämistyön tutkimussuunnitelman ovat hyväksyneet työtäni ohjaavat yliopettajat FT Elisa Mäkinen ja FT Pekka Paalasmaa ja Metropolia Ammattikorkeakoulu on myöntänyt tutkimusluvan 13.2.2018. Työpaja toteutuu Metropolia Ammattikorkeakoululla (Vanha viertotie 23, 00350 Helsinki) luokassa 233 maanantaina 21.5.2018 klo 9–11.

Työpajaan osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja jokaisella osallistujalla on oikeus keskeyttää osallistumisensa milloin tahansa syytä ilmoittamatta. Työpaja taltioidaan. Kaikki kerättävä tieto käsitellään ja säilytetään luottamuksellisesti eikä ketään yksittäistä henkilöä voida tunnistaa lopullisesta raportista. Tutkimusaineiston analysointiin ei osallistu ulkopuolisia henkilöitä ja kaikki taltioitu materiaali hävitetään kehittämistyön valmistuttua. Valmis työ on saatavissa elektronisena versiona Metropolia Ammattikorkeakoulun kirjaston Theseus -tietokannasta. Tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksia hyödynnetään OsKu -hankkeessa.

Annan mielelläni lisätietoa kehittämistyöstä. Ilmoittautuminen työpajaan allekirjoittaneelle: elina.soinio@metropolia.fi tai puh. XXX XXX XXXX.

Yhteistyöterveisin,

Elina Soinio

Toimintaterapeutti/Kuntoutuksen YAMK -opiskelija, Metropolia Ammattikorkeakoulu

Suostumusasiakirja kuntoutusalan ammattilaisille

Suostumusasiakirja

Olen saanut, lukenut ja ymmärtänyt Elina Soinion tutkimuksellista kehittämistyötä koskevan tutkimushenkilö -tiedotteen. Tiedotteesta olen saanut riittävän selvityksen tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoituksesta, tietojen keräämisestä ja säilytyksestä, ja minulla on ollut mahdollisuus saada lisätietoja suullisesti. Ymmärrän, että osallistumiseni kehittämistyöhön on vapaaehtoista. Tutkimuksellisen kehittämistyön tekijän yhteystiedot löytyvät tämän suostumuslomakkeen alalaidasta.

Tällä suostumusasiakirjalla annan luvan käyttää Kuntoutuksen muuttuvat paradigmat -opintojakson oppimistehtävääni tutkimuksellisen kehittämistyöni aineistona.

Suostun osallistumaan tutkimukselliseen kehittämistyöhön vapaaehtoisesti.

Paikka ja aika

Suostumuksen antajan allekirjoitus

Paikka ja aika

Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus

Elina Soinio

elina.soinio@metropolia.fi

puh. XXX XXX XXXX

Suostumus allekirjoitetaan kahtena kappaleena, yksi suostumuksen antajalle ja yksi suostumuksen vastaanottajalle.

Suostumusasiakirja esimiehille ja lehtoreille

Suostumusasiakirja

Olen saanut, lukenut ja ymmärtänyt Elina Soinion tutkimuksellista kehittämistyötä koskevan tutkimushenkilö -tiedotteen. Tiedotteesta olen saanut riittävän selvityksen tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoituksesta, tietojen keräämisestä ja säilytyksestä, ja minulla on ollut mahdollisuus saada lisätietoja suullisesti.

Ymmärrän, että osallistumiseni kehittämistyöhön on vapaaehtoista ja voin perustelematta keskeyttää osallistumiseni milloin tahansa. Keskeytyksen ilmoitan tutkimuksellisen kehittämistyön tekijälle Elina Soiniolle joko suullisesti tai kirjallisesti. Tutkimuksellisen kehittämistyön tekijän yhteystiedot löytyvät tämän suostumuslomakkeen alalaidasta.

Suostun osallistumaan tutkimukselliseen kehittämistyöhön vapaaehtoisesti.

Paikka ja aika

Suostumuksen antajan allekirjoitus

Paikka ja aika

Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus

Elina Soinio

elina.soinio@metropolia.fi

puh. XXX XXX XXXX

Suostumus allekirjoitetaan kahtena kappaleena, yksi suostumuksen antajalle ja yksi suostumuksen vastaanottajalle.

Täsmäryhmähaastattelun runko

Asiakkaan arki (työ- ja toimintakyky, osallisuus, toimijuus ja elinympäristö)

- minkälaista osaamista kuntoutusalan ammattilaiselta vaaditaan, jotta hän pystyy edistämään asiakkaan
 - työ- ja toimintakykyä
 - osallisuutta
 - toimijuutta
 - toimimista arjen eri elinympäristöissä

Kuntoutus- ja kuntoutumisprosessi

- minkälaista osaamista kuntoutusalan ammattilaiselta vaaditaan, jotta hän pystyy työskentelemään
 - yksilöllisesti kuntoutusprosessin eri vaiheissa
 - moniammatillisesti kuntoutusprosessin eri vaiheissa
- minkälaista osaamista kuntoutusalan ammattilaiselta vaaditaan kuntoutusprosessin eri vaiheissa (tarpeen tunnistaminen, arviointi-, toteutus- ja päätös-vaihe)?

Vaikuttavuus, tutkimustiedon arkikäyttö ja kehittämistoiminta

- minkälaista osaamista kuntoutusalan ammattilaiselta vaaditaan, jotta hän pystyy soveltamaan näyttöön perustuvaa tietoa konkreettisesti kuntoutustyön arkeen?
- minkälaista kehittämisosaamista kuntoutusalan ammattilaiselta vaaditaan?
- minkälaista osaamista kuntoutusalan ammattilaiselta vaaditaan, jotta hän pystyy tutkimaan kuntoutustyönsä vaikuttavuutta?

Sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmä, kuntoutusjärjestelmä, vakuutusjärjestelmä ja lainsäädäntö

- minkälaista osaamista/tietämystä kuntoutusalan ammattilainen tarvitsee liittyen
 - sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmään
 - kuntoutusjärjestelmään
 - vakuutusjärjestelmään
 - lainsäädäntöön

Analyysikysymys: Mitä on työelämän kuntoutusosaamisen vaatimuksiin vastaava kuntoutusalan ammattilaisten kuntoutusosaaminen?

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka
Ammattilaisen vahva ohjaus-osaamistaito	Ammattilaisen ohjausosaamistaito	Ohjausosaaminen
Asiakkaan ohjaaminen eteenpäin oikeaan paikkaan	Asiakkaan ohjaaminen oikeaan paikkaan	
Asiakkaan ohjaaminen oikeaan paikkaan		
Asiakkaan ohjaaminen ottamaan yhteyttä oikeaan henkilöön	Asiakkaan ohjaaminen ottamaan yhteyttä oikeaan henkilöön	
Lähiympäristön ohjausosaaminen	Lähiympäristön ohjaaminen ja lähiympäristölle viestiminen	
Asiakkaan lähiympäristölle viestiminen		
Yhteisöön vaikuttaminen	Yhteisöön vaikuttaminen	Asiakkaan sosiaalisten verkostojen hyödyntäminen osana kuntoutumista
Yhteisön hyödyntäminen osana kuntoutumista	Yhteisöjen hyödyntäminen osana asiakkaan arkea ja kuntoutumista	
Muuttuvien yhteisöjen hyödyntäminen osana asiakkaan arkea		
Muuttuvien yhteisöjen hyödyntäminen osana asiakkaan kuntoutumista		
Muuttuvien sosiaalisten verkostojen hyödyntäminen osana asiakkaan arkea	Muuttuvien sosiaalisten verkostojen hyödyntäminen osana asiakkaan arkea ja kuntoutumista	
Muuttuvien sosiaalisten verkostojen hyödyntäminen osana asiakkaan kuntoutumista		
Verkostojen löytäminen asiakkaalle kuntoutumisen tukemiseksi	Verkostojen löytäminen asiakkaalle kuntoutumisen tukemiseksi	Ympäristöosaaminen kuntoutustoiminnassa
Esteettömyysosaaminen	Esteettömyysosaaminen	
Muuttuvan ympäristön hyödyntäminen osana asiakkaan kuntoutumista	Muuttuvan ympäristön hyödyntäminen osana asiakkaan arkea ja kuntoutumista	
Muuttuvan ympäristön hyödyntäminen osana asiakkaan arkea		
Ympäristöön vaikuttaminen	Ympäristöön vaikuttaminen	
Muutosketteryys	Muutosketteryys	

Oman toiminnan miettiminen kestävän kehityksen näkökulmasta	Kestävän kehityksen huomiointi kuntoutustoiminnassa	
Kestävä kehitys		
Asiakkaan mahdollisuuksien edistäminen palvelujärjestelmän käytössä	Taito tukea asiakasta palvelujärjestelmän käytössä	Palvelujärjestelmäosaaminen
Taito tarjota palvelujärjestelmän mahdollisuuksia asiakkaalle		
Taito tukea asiakkaan kykyä ottaa käyttöön palvelujärjestelmän tarjoamia mahdollisuuksia		
Palvelujärjestelmän mahdollisuuksien tunteminen	Palvelujärjestelmän mahdollisuuksien ja toiminnan tunteminen	
Palvelujärjestelmän toiminnan tunteminen		
Paikallisen sotejärjestelmän tunteminen	Paikallisen sosiaali- ja terveydenhuoltoalan järjestelmän ja toimijoiden tuntemus	
Muiden alueella toimivien asiantuntijoiden tietäminen ja tunteminen		
Substanssiosaaminen	Oman ammatin substanssiosaaminen	Kuntoutusalan yhteinen teoriaosaaminen
Vahva substanssiosaaminen omasta ammatista		
Kuntoutusalan yhteinen tietoperusta	Ymmärrys kuntoutusalan yhteisestä tietoperustasta	
Kuntoutusalan yhteinen tietoperusta		
Perustiedot kuntoutusalasta	Perustiedot kuntoutusalasta ja kuntoutusalaan liittyvästä toiminnasta	
Perustiedot kuntoutusalaan liittyvästä toiminnasta		
Toimintakyvyn yhteinen ymmärrys ammattilaisten kesken	Toimintakyvyn ja toimijuuden yhteinen ymmärrys ammattilaisten kesken	
Toimijuuden yhteinen ymmärrys ammattilaisten kesken		
ICF-viitekehyksen ymmärtäminen	ICF-luokituksen ymmärtäminen	
ICF-ympäristötekijöiden ymmärtäminen		
Tietoa ja osaamista muiden ammattien asiantuntijuudesta	Muiden ammattien ja alojen tuntemus ja tietoisuus niistä	Monialainen ja moniammatillisen osaaminen
Muiden ammattien tuntemus		
Muiden alojen tuntemus		
Tietoisuus muista toimijoista		

Yhteinen kieli ammattilaisten kesken	Yhteinen kieli ammattilaisten kesken	
Kyky toimia dialogissa muiden ammattilaisten kanssa	Tiimityö- ja verkostoitumistaidot	
Tiimityötaidot		
Verkostoitumistaidot		
Monialaisen työskentelyn tunnistaminen	Monialaisen työskentelyn tunnistaminen	
Monialainen tutkiminen ja kehittäminen	Monialainen tutkiminen ja kehittäminen	
Ymmärrys siitä, miten työyhteisössä voidaan kehittää monialaisia toimintakäytäntöjä		
Monialainen yhteistyöviestintä		
Monialaisen viestinnän hallinta	Monialaisen viestinnän taidot	
Organisaatioviestintä		
Palvelumuotoilu monialaisena ja moniammatillisena toimintana		
Luovuus monialaisessa ja moniammatillisessa toiminnassa	Palvelumuotoilu monialaisena ja moniammatillisena toimintana	
Innovatiivisuus monialaisessa ja moniammatillisessa toiminnassa	Luovuus ja innovatiivisuus moniammatillisessa ja monialaisessa toiminnassa	